

BIJLAGE 1: INTERVIEWLEIDRAAD INVENTARISATIE KOPKLASSEN

1. *Aanleiding, voorgeschiedenis en doelen van kop-/voetklassen (benaming)*
 - Wat vormde de aanleiding voor het opzetten van kopklassen of ... (eventueel andere benaming)?
 - Wat is er vooraf gegaan aan de daadwerkelijke start?
 - Welke doelen worden nagestreefd met de kopklas? Wat is de doelgroep?
2. *Financiering/beleidskader/toezicht*
 - Hoe is de financiering geregeld? (leerlinggewichten, GOA-gelden, bijdrage ouders)
 - Binnen welk beleidskader valt de kopklas?
 - Wie houdt er toezicht op de kopklas?
 - Wat is de gemeentelijke organisatiestructuur voor de kopklas? (wie zijn betrokken bij organisatie en uitvoering)
3. *Locatie(s)*
 - Waar is/zijn de kopklas(sen) ondergebracht? Waarom daar?
4. *Aantal kopklassen, aantal leerlingen (sinds ontstaan)*
 - Hoeveel kopklassen zijn er?
 - Hoeveel leerlingen nemen momenteel deel?
 - Hoeveel leerlingen hebben er tot nog toe deelgenomen?
5. *Aantal en type toeleverende scholen*
 - Hoeveel basisscholen hebben er tot nog toe leerlingen aangemeld?
 - Welk type scholen zijn dit (denominatie, plaats, percentage allochtone lln.)?
6. *Toelatingscriteria en selectie-instrumenten*
 - Hoe worden leerlingen geworven voor de kopklas?
 - Op grond waarvan worden leerlingen toegelaten? (Denk aan: oordeel leerkracht groep 8, Cito, Hago, motivatie leerlingen)
 - Welke selectie-instrumenten worden daartoe ingezet?
7. *Samenstelling kopklassen*
 - Welke leerlingen zijn in de kopklas te vinden?
Leeftijd
Sekse
Land van herkomst
Migrant/asielzoeker
Tot nog toe gevolgde onderwijs (neveninstromers-eerste opvangscholen)
Motivatie
8. *Achtergrond leerkrachten*
 - Wat is de achtergrond van de leerkrachten die in de kopklas lesgeven? (opleiding, ervaring met NT2 en met groep 8)
 - Welke eisen worden aan kopklasleerkrachten gesteld?
9. *Lesprogramma*
 - Wat is de verhouding tussen taal en andere vakken?
 - Welke les-/taalmethoden worden gebruikt?
 - Doen de leerlingen mee aan activiteiten van de 'gast'-school? (werkweek, gymnastiek)

10. Betrokkenheid ouders

- Op welke wijze worden de ouders van de kopklasleerlingen bij het onderwijs betrokken?

11. Nazorg in voortgezet onderwijs

- Worden de leerlingen in het voortgezet onderwijs gevolgd? Hoe?
- Zijn er speciale activiteiten voor de ex-kopklassers in de brugklas? Welke? Door wie?

12. Resultaten/ervaringen

- Hoe vinden de leerlingen het om in de kopklas te zitten?
- Hoe vinden leerkrachten het om in de kopklas les te geven?
- Zijn er gegevens over de doorstroom van leerlingen na de kopklas? Naar welke typen voortgezet onderwijs gaan de leerlingen? Naar welke scholen stromen leerlingen door?
- Wat zijn de ervaringen in de brugklas van en met de ex-kopklassers?
- Wat zijn de ervaringen van de ex-kopklassers na de brugklas?

13. Positieve/negatieve kanten en succesfactoren

- Wat zijn de voordelen van de kopklas?
- Zijn er ook nadelen aan verbonden?
- Aan welke voorwaarden moet worden voldaan, wil de kopklas succesvol zijn?
- Welke knelpunten hebben zich voorgedaan?

Tenslotte

- Zijn er stukken/notities/evaluaties over de kopklas beschikbaar?
- Is men bekend met andere initiatieven in het land (bijvoorbeeld initiatiefrijke scholen)? Contacten gelegd?

BIJLAGE 2: BRIEF GOA-GEMEENTEN QUICK SCAN

datum 12 september 2002
kenmerk 2020232/MvW/mv
project TR0342

betreft quick-scan kop- voetklas

Geachte heer/mevrouw,

Hierbij vraag ik uw medewerking bij een quick-scan onder de GOA-gemeenten om na te gaan in hoeverre er 'kop- of voetklassen' zijn dan wel plannen om daar mee te starten. Sardes voert dit onderzoek uit omdat de Tweede Kamer aan de voormalige staatssecretaris van onderwijs nadere informatie hierover heeft gevraagd.

Een kop- of voetklas is een extra jaar tussen het basis- en voortgezet onderwijs om achterstandsleerlingen vooral op het gebied van taal bij te spijkeren. Door dit extra jaar kunnen deze leerlingen hun taalachterstand inlopen en doorstromen naar een vorm van voortgezet onderwijs die beter aansluit op hun capaciteiten.

Uw medewerking vergt niet veel tijd: u hoeft slechts drie vragen te beantwoorden. Deze staan op het bijgevoegde vragenformulier.

Naast de quick-scan voert Sardes ook een verdiepende verkenning uit om antwoord te kunnen geven op de vraag of een kop- of voetklas, of vergelijkbare initiatieven, een effectief instrument is om onderwijsachterstanden te bestrijden. Daarbij wordt onder andere ook aandacht besteed aan de vraag wat er in de toekomst nog nodig zou zijn en welke rol de rijksoverheid kan spelen.

De resultaten van het onderzoek worden opgenomen in de Derde Voortgangsrapportage Onderwijskansen die in het najaar van 2002 naar de Tweede Kamer wordt gezonden. Om de resultaten tijdig in kaart te kunnen brengen, wil ik u vragen *voor vrijdag 20 september a.s. te reageren*. Zodra de voortgangsrapportage aan de Tweede Kamer is uitgebracht, zal Sardes u informeren.

Het is van groot belang om te beschikken over informatie over een kop- of voetklas in uw gemeente. Daarom stel ik uw medewerking zeer op prijs.

Als u vragen heeft, kunt u contact opnemen met Karin Vaessen of Karin Hoogeveen van Sardes, tel. 030 – 232 62 00.

Met vriendelijke groet,

Drs J. Kloprogge
Directeur Sardes

Quick scan kop/voetklas

Naam Gemeente:

Contactpersoon:

Telefoon:

1) Zijn er in uw gemeente scholen met een kop- of voetklas?

- ja
- nee

2) Zijn er in uw gemeente andere, vergelijkbare initiatieven om de overgang PO-VO voor achterstandsleerlingen te verbeteren?

- ja, te weten
- nee

3) Zijn er in uw gemeente plannen om met een kop- of voetklas te starten?

- ja
- nee

U kunt dit formulier terug sturen naar:
Sardes
Antwoordnummer 9218
3500 ZB Utrecht

U kunt het formulier ook faxen: 030 – 233 30 17

U kunt uw antwoord ook per e-mail sturen naar: k.vaessen@sardes.nl

Wilt u s.v.p. voor vrijdag 20 september a.s reageren?

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Sardes, Utrecht

BIJLAGE 3: DEELNEMERS EXPERTMEETING KOPKLAS

Roeland Buijsse	Beleidsmedewerker VNG, Transferpunt Onderwijsachterstanden
Jan van Embden	Coördinator en leerkracht kopklas Utrecht
Jolijn Faber	Auteur evaluatierapport Kopklas in beeld – Utrecht
Korrie van Helvert	Babylon, letterenfaculteit KUB
Dick Israël	Lid van College van Bestuur van PCOU
Marijke Kaatee	Onderwijs & Taaladvies, Amsterdam
Paul Vedder	Onderwijsstudies en Jeugdstudies Universiteit Leiden
Ieke van Velden	Beleidsadviseur Onderwijs Gemeente Leiden

BIJLAGE 4: LIJST NAMEN SCHRIFTELIJKE EXPERTRONDE

Ria van der Geld	Beleidsmedewerker Onderwijs Gemeente Zoetermeer
Brigitte van Hilst	Coördinator vo/bve projecten CED Rotterdam
Mathieu van der Meijs	Beleidsmedewerker Onderwijs Gemeente Roosendaal
Krijn van Putten	Initiatiefrijke scholen Rotterdam
Carola Rothe	Beleidsmedewerker Onderwijs Gemeente Hoorn
Harriët Smit	Beleidsmedewerker Onderwijs Gemeente Utrecht
Paul Stassen	Adviseur kopklas School Advies Centrum, Utrecht
Frans Teunissen	Voorzitter OARU en voormalige projectgroep NT2
Annet van der Veer	Beleidsmedewerker Onderwijs Gemeente Roermond

BIJLAGE 5: STELLINGEN SCHRIFTELIJKE EXPERTRONDE

1. *De kopklas is het beste middel om te zorgen dat alle talentvolle allochtone leerlingen een diploma havo of vwo behalen.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

2. *De kopklas maakt het onderwijs veel te duur.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

3. *De kopklas geeft het regulier primair en voortgezet onderwijs een vrijbrief om niets te doen aan taalachterstanden bij allochtone leerlingen.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

4. *De inzet van kopklassen komt te laat, interventie op jongere leeftijd is veel effectiever.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

5. *De kopklasleerling vindt in de brugklas heel moeilijk aansluiting bij zijn of haar klasgenoten door het grote leeftijdsverschil.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

6. *Het inrichten van een kopklas is de beste manier om te zorgen voor rolmodellen voor allochtone jongeren.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

7. *De kopklas stigmatiseert 'de allochtone leerling'.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

8. *De kopklas is nadelig voor de integratie met Nederlandstalige leeftijdgenoten.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

9. *De kopklas leidt tot snelle resultaten van het GOA-beleid.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

10. *De kopklas zou ook voor autochtone leerlingen met taalachterstand ingericht moeten worden.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

11. *De kopklas moet landelijk door het ministerie van OC&W ingevoerd worden.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

12. *Het is veel nuttiger om alle aandacht te richten op het verbeteren van de aansluiting bo-vo in het algemeen dan een specifieke maatregel te treffen zoals de kopklas.*

Ik ben het met deze stelling eens/oneens, omdat.....

BIJLAGE 6: RESULTATEN QUICK SCAN

Telefonische ronde

Gesproken met 10 contactpersonen onderwijsvoorrang/onderwijskansen.

Stichting Onderwijsvoorrang Drenthe

René Koens: Bekend met term kopklas, voor zover hij weet komt dit niet in Drenthe voor.

Stichting Onderwijsvoorrang Lelystad

Petra Tserba: In Lelystad bestaat de startgroep, een aparte groep op de middelbare school voor leerlingen tot 15 jaar die alleen op taal een achterstand hebben. Drie maanden lang krijgen zij alleen taal, daarna wordt gekeken wat zij kunnen. Ze gaan dan met een aantal vakken naar de betreffende klas. Inmiddels hebben zij een achterstand opgelopen in andere vakken (rekenen, wiskunde e.d), maar dit wordt door individuele lessen weer bijgespijkerd. De leerling gaat op deze manier telkens meer vakken in de klas doen en telkens minder individuele begeleiding. Ongeveer 15 kinderen per jaar zitten in de startgroep. De meesten zijn minder dan een jaar in Nederland. Ze stromen veelal door naar Vmbo. Lelystad is hier ongeveer 11 jaar mee bezig en boekt positieve resultaten.

Stichting Onderwijsvoorrang – Sociale Vernieuwing - Arnhem

Peter Burgers: Geen extra voorzieningen, wel geïnteresseerd, maar financieel nu niet mogelijk.

Onderwijskansen Helmond

Dhr. Verheijden: Twee maal een poging gedaan om kopklassen in te voeren, een keer informeel en een keer formeel in het kader van onderwijskansenbeleid, maar zonder succes. Hij stuitte op weerstand bij de scholen voor vo. Wellicht is de rapportage van Sardes aanleiding om het onderwerp weer eens aan de orde te stellen.

OVG Eindhoven

Harry Janssen: Niet enthousiast over het idee om een kopklas te starten. Het is beter om in de onderbouw veel aandacht aan deze leerlingen te schenken. Gevaar dat scholen achterover gaan leunen. In de regio Eindhoven niet echt nodig, omdat de meeste GOA-scholen goede resultaten boeken. De Islamitische basisschool bijvoorbeeld levert leerlingen met hoge Cito-scores af.

Onderwijskansen Breda

Dhr. Roijackers: Er zijn in de regio geen grote problemen met de doorstroom van allochtone leerlingen van primair naar voortgezet onderwijs. Met name de Islamitische school boekt goede resultaten. Er zijn in het vo huiswerkbegeleiders en er zijn schoolcontactpersonen. Dat wordt als voldoende gezien.

Onderwijsvoorrang Zaanstad

Mariet Brouwers: Er zijn prille plannen om een kopklas op te zetten. Het zal waarschijnlijk opgenomen worden in het GOA-beleid. Begin oktober is er een eerste bijeenkomst met betrokkenen.

Deventer

Dhr. Gommers (GAO): Er zijn plannen bij de enige vo-school in Deventer.

Fred Kulik (vo-school): Dit jaar bekijken of ze er volgend jaar mee willen starten. Po heeft er om gevraagd. Zouden wel eens 2 klassen kunnen worden. Hij is van mening dat niet regulier opgevangen kan worden. Leerkrachten havo/vwo zijn hier echt niet voor toegerust. Redenen: ze krijgen relatief minder te maken met dit soort leerlingen en als ze er mee te maken krijgen, zakken deze leerlingen vaak af naar lagere onderwijsvorm.

Almelo

Otto Snel: wilden dit jaar eigenlijk al starten met een voetklas, die zowel inhoudelijk als administratief gekoppeld is aan vo, dezelfde selectie kent en gericht op doorstroom naar de tweede klas havo/vwo.

Helaas was het aantal inschrijvingen te laag, minder dan zeven aanmeldingen. Wellicht volgend jaar wel starten.

Zeeland - Scoop

Elly Verkley: Voor zover zij weet, gebeurt er niets met Kopklassen in Zeeland. Ze hebben veel minder te maken met allochtone leerlingen. Discussiepunt: waarom niet ook voor veelbelovende 1.25 leerlingen met taalachterstand. (ook voor gebieden in Noord- Oost van belang!). Interesse voor dit soort initiatieven want ze hebben in kader van onderwijskansen nog niets voor overgang po-vo.

Schriftelijke ronde

Verzonden: 376 vragenlijsten

Onbestelbaar: 3

Ontvangen per fax, e-mail of post: 244

Er zijn drie vragen gesteld:

1. Zijn er in uw gemeente scholen met een kop- of voetklas?
2. Zijn er andere, vergelijkbare initiatieven om de overgang po-vo voor achterstandsleerlingen te verbeteren?
3. Zijn er plannen om een kop- of voetklas te starten?

Driemaal 'Nee': 177

Eén of meer 'Ja': 67

Hieronder een overzicht van de 'ja'- antwoorden.

Vraag 1 Kop- of voetklas?

In Amsterdam stadsdeel Oost/Watergraafsmeer, Delft, Leiden en Rotterdam zijn kop- of voetklassen. Sassenheim: Duin- en Bollenstreek maakt incidenteel gebruik van de kopklas in Leiden.

NB Van Leiden, Utrecht en Almere was bij aanvang onderzoek al bekend dat er een kopklas is.

Vraag 2 Andere initiatieven?

Werkgroepen/samenwerking po - vo

- Alkmaar: Er is overleg tussen de schoolbesturen po en vo in verband met doorlopende schoolloopbaan van lln.
- Amsterdam (voor hele stad): Netwerk vo-scholen, in kader van GOA ontwikkelen van procedure voor doorlopende leerlijnen po-vo voor begrijpend lezen. Er zullen pilots gestart worden.
- Amsterdam, stadsdeel Oud-Zuid: Extra Nederlands in brugklassen, doorgaande leerlijnen begrijpend lezen en woordenschat po-vo.
- Assen: Platform po-vo: Bespreken doorgaande leerlijnen, afstemmen lesmateriaal, bespreken knelpunten.
- Barneveld: Extra aandacht gaan besteden aan overdrachtgegevens van po – vo en overleg met ouders.
- Coevorden: Via het onderwijskansenbeleid een werkgroep po-vo uitvoering geven aan specifieke onderwerpen, bijv. begrijpend lezen (doorgaande leeslijn) en leerlingvolgsysteem po-vo.
- Echt: Een algemeen project om de overgang po-vo te verbeteren, niet speciaal voor achterstandslin.
- Geertruidenberg: BAVO-project, van basis- naar voortgezet onderwijs.
- Gendringen: Vo/svo samenwerkingsverband Graafschap-Centrum.

- Gouda: Verbetering structurele samenwerking WSNS-verbanden en vo/Svo i.s.m. SBD (o.a. digitalisering leerlingdossiers.
- Harlingen: Opnieuw leven inblazen van een bo-vo commissie, gericht op een ononderbroken schoolloopbaan.
- Heerlen: Overgang po-vo is aandachtspunt buiten onderwijs. Een werkgroep, waarin gemeente en onderwijsveld, organiseert in najaar miniconferentie voor vo over dit aspect.
- Helmond: Werkgroep po-vo, maar deze is nog zoekende naar een adequate invulling.
- Hoogeveen: In het kader van taalbeleid (begrijpend lezen) vindt er in de gemeente een uitwisseling plaats van didactische methodieken tussen basis- en voortgezet onderwijs.
- Maastricht: Hele vo is bestuurlijk gefuseerd tot één bestuur, daardoor centrale toelatingscommissie en één aannamebeleid.
- De Marne: 'BOVO-overleg', gaat over afstemming.
- Oss: Leerlingvolgsysteem po – vo koppelen, werkgroep po-vo werkt aan overdrachtsprotocol.
- Ridderkerk: Overleg op directieniveau/overdrachtdossiers e.d., initiatieven van individuele scholen.
- Tilburg: Doorlopende schoolloopbaanbegeleiding tussen po en vo. Plus-activiteiten brede school ook nog voor 1^e jaar vo uit de wijk (beperkt).
- Tytsjerkadiel: Commissie BaVO: aansluiting ba – vo door middel van frequent overleg.

Schakelklas

- Beverwijk: Internationale schakelklas.
- Dordrecht: ISK voor leerlingen op vo-leeftijd en centrale opvang NT2 in bo.
- Genneep: Internationale schakelklas, gehuisvest in een vo-instelling.
- Maastricht: Internationale schakelklas.
- Oisterwijk: Invoering schakelklas.
- Oostellingerwerf: Schakelklas Speciaal BaO – regulier vo.
- Venray: Internationale Schakelklas, dit is geen extra jaar.
- Zevenaar: Voetklas tussen speciaal basisonderwijs en vmbo (leerlingen gaan i.h.a. naar vmbo, heel soms havo (heet ivvo).

Huiswerkbegeleiding

- Haarlemmermeer: Enigszins vergelijkbaar is een 'huiswerkklas voor allochtone leerlingen'
- Raalte: In het kader van GOA zal er getracht worden een huiswerkklas te starten.
- Rotterdam: Huiswerkoefening (basisonderwijs Oude Noorden).
- Vlagtwedde: Huiswerkbegeleiders en extra taallessen.

GOA algemeen

- Billingwedde: Taalbeleid in het kader van GOA 1^e jaar vo, taalstimulering in kader van GOA po.
- Culemborg: Tal van projecten in kader van GOA om achterstanden te verminderen.
- Dongeradeel: Aandacht voor vsv en ondersteuning schoolloopbaan in kader van GOA
- Dronten: In het GOA-plan zijn symbiose-activiteiten opgenomen. Deze zijn gericht op het vergemakkelijken van de overgang van de ene schoolsoort naar de andere (inclusief peuterspeelzaal). Het gaat dan vooral om voorbereiding en introductielessen.
- Leek: In kader van GOA-plan en Onderwijsdag 2003.
- Millingen aan de Rijn: GOA.
- Sassenheim: Zijn net begonnen met GOA, nadruk ligt eerst op VVE, overgang psz – po.
- Urk: Uitvoering geven aan GOA-beleid.
- Wisch: in vmbo binnen GOA-beleid aandacht voor taalzwakke allochtone en autochtone leerlingen. Doel: toename van percentage deelname aan examens in hoger gekwalificeerde leerroutes.

Overig

- Alkemade: Pilot zorgteams WSNS in bo.
- Amsterdam, stadsdeel De Baarsjes: Aparte groepen van zij-instromers gedurende 1 jaar.
- Amsterdam, stadsdeel Oud-West: "School is cool" mentor voor leerlingen in basisonderwijs groep 8 en 1e jaar vo.
- Amsterdam, stadsdeel Westerpark: "School is cool".
- Apeldoorn: Onderwijsservicecentrum met één loket-functie.
- Barneveld: Behoort tot de mogelijkheden schoolmaatschappelijk werk.
- Bergambacht: Soms een extra jaar in groep 8.
- Eindhoven: Tegenstander kopklas, vroeger beginnen (groep 3), binnen het kader van de neveninstromersprojecten po en vo bestaan uitstekende projecten om Iln vooral op het gebied van taal bij te spijkeren.
- Etten Leur: Invoeren "Jan Klaassen gaat op stap".
- Langedijk (NH): Taalschool via regiogemeente Alkmaar.
- Lopik: OALT onderbouw ondersteuning Ned. Taal.
- Noordenveld: Werkgroep "Zorgontwikkeling"
- Nijmegen: Project Allochtone Schoolcontactpersonen.
- Oldebroek: Sterkere monitoring en overdrachtinformatie verbeteren.
- Opsterland: Regionaal een OPDC met ambulante begeleiders en trajectklas voor 1 samenwerkingsverband.
- Roosendaal: Opvang asielzoekers/neveninstromers.
- Rijswijk: Project Oudereducatie.
- Schiedam: Procedure Bao – vo.
- Schoonhoven: Sinds vier jaar bijspijkerproject voor allochtone Iln. waarbij zij in groep 8 worden bijgespijkerd in begrijpend lezen. SBD meet resultaten, haalt niet veel uit, dus gemeente wil project stoppen en geld voor VVE gebruiken.
- Vlissingen: Project Warme of/en Koude Overdracht.
- Winschoten: Invoering kerndocententeam in vo.

Vraag 3 Plannen voor kop- of voetklas?

- Amsterdam stadsdeel ZuiderAmstel: Ja, wordt in GOA-plan 2003 – 2006 uitgewerkt.
- Hoorn: Ja.
- Nijmegen: In de verre toekomst.
- Oosterhout: politiek initiatief tot haalbaarheidsonderzoek.
- Renkum: Nog niet concreet, maar mogelijk in kader van onderwijskansenplan.
- Roermond: Ja.
- Roosendaal: Afhankelijk van initiatieven lokaal taalbeleidsplan in schooljaar 2003-2004.
- Zoetermeer: Ja, in voorbereiding.

BIJLAGE 7: LIJST NAMEN GEÏNTERVIEWDEN

Ton Brons	Coördinator/leerkracht kopklas Almere Helen Parkhurst College
Hans Campman	Coördinator Topklas Rotterdam- Christelijke Scholengemeenschap Johannes Calvijn Schoolleider onderbouw atheneum/havo
Jan van Embden	Stedelijk coördinator Utrechtse kopklas Thorbecke College, Utrecht
Hans Campman	Coördinator Topklas Rotterdam Schoolleider onderbouw atheneum/havo
Willy Hemrika	Beleidsadviseur Onderwijs Stadsdeel Oost, Amsterdam
Hans ter Horst	Leerkracht kopklas Dr. F.H. De Bruijne Lyceum, Utrecht
Arend Klos	Coördinator kopklas Amsterdam (Watergraafsmeer Oost/Zeeburg) Brugklascoördinator Pieter Nieuwland College
Kees Kromhout	Coördinator topklas Rotterdam- Christelijk College Henegouwen Conrector onderwijs
Dana Leuvelink	Leerkracht kopklas Vlietland College, Leiden
Harriët Smit	Beleidsmedewerker Onderwijs Gemeente Utrecht
Paul Stassen	Adviseur kopklas School Advies Centrum, Utrecht
Ieke van Velden	Beleidsadviseur Onderwijs Gemeente Leiden
George Vermaak	Leerkracht kopklas Dr. F.H. De Bruijne Lyceum, Utrecht
Lies de Vrind	Leerkracht kopklas Vlietland College, Leiden
Anita Zegwaard	Coördinator Kopklas Grotiuscollege, Delft

BIJLAGE 8: KOPKLAS LEIDEN

Contactpersonen: Lies de Vrind, coördinator kopklas, en Dana Leuvelink, leerkracht kopklas
(Aanvullingen van drie oud-leerlingen van de kopklas en van Ieke van Velden, beleidsadviseur
Onderwijs, gemeente Leiden)
Datum: 17 sept 2002

Aanleiding, voorgeschiedenis en doelen van kop-/voetklassen (benaming)

Basisscholen met een groot aantal allochtone leerlingen zagen dat leerlingen die naar het voortgezet onderwijs gingen, het daar vaak niet redden als gevolg van een combinatie van taalachterstand en te weinig studievoordigheden. Er werd een bijeenkomst belegd waarop alle scholen in Leiden-Noord, een wijk met veel allochtonen, en de gemeente uitgenodigd waren. De afdeling Onderwijs van de gemeente Leiden is daarop gaan zoeken naar een oplossing voor het gesignaleerde probleem. Verschillende ideeën passeerden de revue, zoals een verlengde schooldag of het tijdelijk inwisselen van vakken als handvaardigheid en tekenen voor taalonderwijs.

Uiteindelijk is het idee voor een kopklas geboren en werd een werkgroep ingesteld, bestaande uit mensen van het basisonderwijs en de gemeente. Deze werkgroep, de Leidse 'Adviesgroep Onderwijs Etnische Minderheden', was niet gebonden aan een bepaalde denominatie, maar bevatte leerkrachten en bestuurders uit het openbare, het Rooms Katholieke en het Protestants Christelijke onderwijs. Daarbinnen zijn aparte werkgroepjes gevormd die zich elk met een ander aspect van de kopklas bezighielden, zoals: het lesprogramma, de financiering, de selectie van leerlingen. Lies de Vrind nam deel aan één van deze werkgroepjes. Vervolgens kreeg zij vanaf mei tot aan de zomervakantie twee dagen per week een aanstelling om leerlingen te werven, een lokaal in te richten, boeken te bestellen et cetera. Zij begon in 1991 met een kopklas met negen leerlingen, die in het eerste jaar gehuisvest was in het gebouw van de PABO in Oegstgeest, omdat er op dat moment nog geen locatie in het voortgezet onderwijs beschikbaar was. Vanaf het tweede jaar vond de kopklas onderdak bij het Vlietlandcollege, een school voor mavo/havo/vwo.

Er is bij de start een begeleidingscommissie in het leven geroepen, waarin mensen uit het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, iemand uit één van de besturenorganisaties (de zuilen wisselden telkens), de gemeente en de schoolbegeleidingsdienst vertegenwoordigd waren.

De doelstelling van de internationale kopklas is dat anderstalige leerlingen, afkomstig uit het basisonderwijs, door deelname aan de kopklas het Nederlands zodanig beheersen en een dusdanige werk- en leerhouding verkrijgen, dat dit de basis vormt voor een succesvolle loopbaan binnen het voortgezet onderwijs op avo-niveau (mavo, havo, vwo).

De doelgroep bestaat uit leerlingen met een niet-Nederlandstalige achtergrond die de capaciteiten hebben om door te stromen naar het algemeen voortgezet onderwijs. Oorspronkelijk was het bestemd voor leerlingen die naar havo of vwo konden doorstromen, maar in de praktijk werd de mavo daaraan toegevoegd. Dat laatste had te maken met de invoering van de wet op de basisvorming die bepaalde dat leerlingen niet langer dan vijf jaar aan basisvorming mogen deelnemen. Dat betekent voor de mavo dat leerlingen maximaal één jaar kunnen doubleren. Dat werkt nadelig uit voor allochtone leerlingen. Formeel mogen kinderen op 1 oktober, als ze aan de kopklas beginnen, niet ouder zijn dan dertien jaar, maar bij de selectie van leerlingen wordt daar niet altijd strikt de hand in gehouden. Voor het voortgezet onderwijs vormt het wel eens een probleem dat leerlingen een paar jaar ouder zijn dan hun

klasgenoten. Het is nogal afhankelijk van het type leerling of het problematisch is, sommige zijn erg kinderlijk, dus dan vormt leeftijd geen enkel probleem als ze in de brugklas komen.

In principe moet het niveau voor rekenen van de leerlingen in orde zijn, maar dit wordt van geval tot geval bekeken.

De leerlingen kunnen niet direct vanuit een opvangschool instromen, maar moeten minimaal 2½ jaar Nederlands basisonderwijs hebben gevolgd en de leerstof van groep acht doorgewerkt hebben, in ieder geval het rekenen.

Financiering/beleidskader/toezicht

De Kopklas wordt door de gemeente gefinancierd vanuit de middelen GOA. De gemeente draagt in totaal f 67.000,= per jaar vanuit deze middelen bij aan huisvesting (f 13.000,=), materiaalkosten (f 7.000,=) en de aanvullende salariskosten (f 47.000,=). Een deel van de salariskosten wordt door het Rijk betaald, omdat de leerlingen (met leerlinggewicht 1.9) van de Kopklas formeel staan ingeschreven op een school voor primair onderwijs. Eén van de docenten werkt ook formeel op deze school.

Door de extra financiering is het mogelijk om de klas klein te houden. Er zijn twee parttime leerkrachten die één dag per week beiden aanwezig zijn.

Ouders betalen een kleine bijdrage (f 40,=) aan de school en hoeven geen boeken en schriften aan te schaffen.

Oorspronkelijk viel de kopklas binnen het raamwerk 'Sociale vernieuwing'. De Kopklas valt tegenwoordig onder het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. Voor de periode 2002 – 2006 is de Kopklas opgenomen als een lokale beleidsprioriteit onder de doelstelling 'het percentage allochtone leerlingen dat deelneemt aan het havo en het vwo neemt in deze periode toe met 4%'.

Er is jarenlang een begeleidingscommissie geweest. Hierin hadden vertegenwoordigers van voorscholen, de schoolbegeleidingsdienst en de gemeente zitting.

De begeleidingscommissie hield zich in principe met alle aspecten van de kopklas bezig. Zo werden zij bijvoorbeeld ingeschakeld als er problemen zijn in verband met de toelating van een leerling.

Bij de start van de kopklas kwam de commissie elke zes weken bij elkaar, de laatste jaren ongeveer twee tot drie keer per jaar. De coördinator heeft wel buiten de vergaderingen om contact met de leden van de commissie als daar aanleiding toe is, bijvoorbeeld met de vertegenwoordiger van de gemeente of met de mentor van het Vlietlandcollege.

Vanaf de nieuwe GOA – periode is er een commissie Kopklas ingesteld. Hierin hebben zitting de Stichting Katholiek Onderwijs Leiden (als verantwoordelijk bestuur), de gemeente en als adviseur de coördinator kopklas (mevrouw De Vrind). De commissie legt verantwoording af / informeert over de voortgang aan de bestuurlijke deelwerkgroep achterstandenbeleid. In de bestuurlijke deelwerkgroep wordt op overeenstemming gericht overleg gevoerd tussen de lokale overheid en de schoolbesturen.

De beleidsadviseur Onderwijs van de afdeling Cultuur en Educatie is vanaf het begin betrokken geweest bij de kopklas en heeft zitting in de begeleidingscommissie c.q. commissie Kopklas.

Locatie(s)

De internationale kopklas Leiden is ondergebracht bij een school voor voortgezet onderwijs. De voordelen hiervan zijn dat ouders en leerlingen niet het idee hebben dat de leerling is blijven zitten en dat zij alvast worden voorbereid op de sfeer en gang van zaken in het vervolgonderwijs.

Aantal kopklassen, aantal leerlingen (sinds ontstaan)

Er is één kopklas voor niet-Nederlandstalige leerlingen en dat is voldoende, want er zouden geen leerlingen genoeg zijn voor een tweede kopklas. Wel zijn er stemmen opgegaan om een kopklas te starten voor autochtone kinderen die zwak zijn in taal. Er is een vragenlijst rondgestuurd naar basisscholen om de behoefte daaraan te peilen. Deze bleek te bestaan, maar uiteindelijk is de klas er toch niet gekomen, omdat het te duur blijkt te zijn.

Dit jaar zitten er twaalf leerlingen in de kopklas, vorig jaar vijftien. Er hebben ooit achttien leerlingen in de kopklas gezeten, dat ging nog wel, maar was wel het maximum.

Aan de kopklas is vanaf 1991 tot nu (september 2002) door 151 leerlingen deelgenomen.

<i>jaar</i>	<i>aantal leerlingen</i>
'91-'92	9
'92-'93	9
'93-'94	15
'94-'95	14
'95-'96	13
'96-'97	10
'97-'98	12
'98-'99	12
'99-'00	18
'00-'01	12
'01-'02	15
'02-'03	12
totaal	151

Aantal en type toeleverende scholen

De leerlingen die in de kopklas zitten of hebben gezeten, zijn afkomstig van achttien van de in totaal 34 basisscholen in Leiden. Onder de basisscholen die nog nooit een leerling naar de kopklas hebben verwezen, bevinden zich enkele scholen met een groot aantal allochtone leerlingen. Het is niet helemaal duidelijk waar dit aan ligt. Het kan zijn dat leerkrachten van groep acht vinden dat als zij een leerling niet op het niveau van havo/vwo krijgen, het de kopklas dan ook wel niet zal lukken. Een andere reden kan zijn dat zij het als een afgang ervaren om een kind naar de kopklas door te verwijzen. Het leeft wellicht ook niet op sommige scholen. Het kan echter niet liggen aan onbekendheid met de kopklas, want de coördinator brengt elke school een bezoek.

Het gaat om Leidse basisscholen van alle denominaties. Sinds vier jaar worden er ook leerlingen van de Islamitische school doorverwezen. Aanvankelijk zag deze school het als een 'bewijs van onvermogen', dus stuurde geen leerlingen, maar nu is de weerstand minder.

Voorlichting, toelatingscriteria en selectie-instrumenten

De voorlichting over de kopklas richt zich in de eerste plaats op leerkrachten van groep 8 en daarnaast vormen de ouders in dit opzicht een belangrijke groep. Er is een informatiemap bestaande uit: algemene informatie over de kopklas, de resultaten van de kopklas, een brief voor ouders en een brief voor leerlingen met een uitnodiging voor de informatieavond in januari, ervaringen van oud-leerlingen en een inschrijfformulier. De informatie voor ouders is ook in het Engels, Turks en Marokkaans beschikbaar. Deze map gaat elk najaar naar de basisscholen in Leiden.

Ook zal er een website worden gemaakt met informatie over de Internationale kopklas.

“De juf van groep 8 raadde de kopklas aan, want anders had ik naar het vmbo moeten. Ik wilde wel hoger en ook mijn vader zei: Dat is leuk, ga daar maar heen.” (Müge, brugklas)

“Ik wilde persé havo doen, maar kreeg een vbo/mavo-advies na de Cito-toets, dus ging ik op advies van de school naar de kopklas.” (Naoual, 4-havo)

“Ik zag het eerst niet zitten om naar de kopklas te gaan, maar de leerkracht van groep acht en mijn vader hebben me overgehaald en later zag ik het wel zitten.” (Havik, brugklas)

Het oordeel van de leerkracht van groep 8 vormt het belangrijkste toelatingscriterium. De motivatie van de leerling speelt een heel belangrijke rol. Daarnaast worden de resultaten van de Cito-toets meegewogen (vanaf 520 punten) en de thuissituatie, de ouders moeten er achter staan en er moet ruimte en tijd voor het maken van huiswerk zijn. In geval van twijfel kan er een test worden afgenomen. Het gaat om een bestaande test die door de leerkracht van de kopklas wordt afgenomen en door de schoolbegeleidingsdienst wordt verwerkt.

Tijdens een kennismakingsgesprek met de leerling en de ouders, voorafgaande aan plaatsing in de kopklas, wordt de werkhouding van het kind aan de orde gesteld en de tijd en ruimte die er thuis is om huiswerk te maken. Het lukt niet altijd om een intakegesprek te voeren, maar dan probeert de leerkracht zo spoedig mogelijk na plaatsing een dergelijk gesprek te hebben. Zij legt ook huisbezoeken af.

Samenstelling kopklassen

Leeftijd: tussen de 11 en 14 jaar.

Sekse: meer jongens dan meisjes hebben onderwijs in de kopklas gevolgd, dit jaar zijn er veel meer meisjes (9 meisjes en 3 jongens).

Landen van herkomst: zeer gevarieerd (Afghanistan, Australië, China, Curaçao, Duitsland, Engeland, Eritrea, Ethiopië, Hongkong, Indonesië, Irak, Iran, Italië, Koerdistan, Marokko, Somalië, Vietnam, Turkije). Marokkaanse leerlingen vormen in de loop der jaren de grootste groep, terwijl Turkse leerlingen naar verhouding ondervetegenwoordigd zijn.

Migrant/asielzoeker: beide.

Leerlinggewicht: vrijwel alle leerlingen 1.9, sommigen 1.0.

Tot nog toe gevolgde onderwijs (neveninstromers-eerste opvangscholen): minimaal 2½ jaar in het Nederlandse basisonderwijs hebben doorgebracht. In 2001 bleek dat 40% van de kopklasleerlingen geboren is in Nederland, 30% woonde langer dan vijf jaar in Nederland en 27% woonde korter dan vijf jaar in Nederland (3% onbekend).

Motivatie: hoog.

“Het is wel anders, want je zit met alleen maar buitenlandse kinderen in de klas.” (Müge, brugklas)

Achtergrond leerkrachten

Ervaring met groep 8 en met allochtone leerlingen is een pré voor leerkrachten die in de kopklas lesgeven (Lies de Vrind heeft ook nog een opleiding voor NT2 onderwijs gevolgd), maar het belangrijkste is misschien wel enthousiasme, creativiteit en aanpassingsvermogen.

Lesprogramma

Elke dag krijgen de leerlingen twee uur Nederlandse taal, dus 10 lessen per week op een totaal van 30 (30%). In deze lessen komt van alles aan bod: uitbreiding woordenschat, met name uitdrukkingen en gezegdes, grammatica, spellen, begrijpend lezen. Ook lezen de leerlingen elke twee weken een boek waarvan ze een verslag moeten maken aan de hand van een aantal vragen.

Daarnaast worden de volgende vakken gegeven: geschiedenis (2 uur), rekenen/wiskunde (5 uur), aardrijkskunde (2 uur), Engels (2 uur), lezen (1 uur), biologie/natuurkunde (1 uur), wereldoriëntatie (1 uur), gymnastiek (3 uur).

Een ander belangrijk onderdeel van het lesprogramma is het bijbrengen van studievoordigheden. Voor studieles is per week 1 uur uitgetrokken en voor zelfstandig werken 2 uur.

Er wordt geen tekenen, muziek of handenarbeid gegeven.

Leerlingen van de kopklas krijgen veel huiswerk, ongeveer 1 à 1,5 uur per dag.

“Het was wel een beetje teveel huiswerk. Je moet wel heel graag willen.” (Naoual, 4-havo)

Taalmethoden

In het begin werd er veel ‘bij elkaar geraapt’. De Leidse internationale kopklas maakt momenteel gebruik van verschillende taal- en leesmethoden naast elkaar:

- ‘Zeg nou zelf’, Haagse schoolbegeleidingsdienst
- ‘Lees je wijzer’, begrijpend lezen
- Lezen tot de tweede, Ed Olijkan
- Taal op school, Wolters Noordhof (verschillende delen)
- Teksten op maat, Ria Koolmees
- Reis naar de wereld, Steunpunt NT2
- Tekstwerk, M. Visser, De kangoeroe

De kopklasleerlingen doen aan alle buitenschoolse activiteiten van de brugklassen mee met uitzondering van het brugklaskamp. De reden hiervoor is ‘gezeur’ te voorkomen over moslimmeisjes die niet mee mogen. Bovendien gaan de leerlingen het jaar daarop meestal op kamp en zou het voor ouders te prijzig worden. De overige buitenschoolse activiteiten omvatten onder andere: feesten, jubilea, sportdagen, fietsrally, brugklasproject toneel, film. Het brugklasproject bestaat uit het voorbereiden en uitvoeren van een toneelstuk. Er wordt door de school een bekend boek gekozen. Dit wordt in ‘stukken geknipt’, voor elke brugklas en voor de kopklas een deel, en vervolgens gaat elke klas aan de gang met het schrijven van teksten, het oefenen van de scènes, met kostuums en decor et cetera. Uiteindelijk wordt het hele toneelstuk opgevoerd voor de school en de ouders.

Alle leerlingen van de kopklas hebben een schoolpas die hen toegang geeft tot de bibliotheek en waarmee ze gebruik kunnen maken van andere faciliteiten van de school.

Betrokkenheid ouders

De eerste keer dat de kopklasleerkrachten de ouders zien, is bij het intakegesprek waar ook de leerling bij aanwezig is. Vervolgens is er drie maal per jaar een rapportouderavond met gesprekjes van 10 à 15 minuten per kind. De eerste twee keer zijn verplicht voor de ouders en de kinderen krijgen het rapport pas mee als de ouders op gesprek zijn geweest. Tijdens de tweede ouderavond wordt de schoolkeuze na de kopklas besproken. Uiteindelijk kiezen de ouders voor het vervolgonderwijs, al wordt vrijwel altijd het advies van de kopklas gevolgd. Soms leveren de gesprekken met ouders wel eens problemen op, bijvoorbeeld vanwege taal- of culturele belemmeringen.

Advies na de kopklas

Op basis van het leerlingvolgsysteem, bestaande uit ISK-toetsen (oorspronkelijk bedoeld voor allochtone leerlingen tussen de 12 en 16 jaar in het voortgezet onderwijs) en op grond van het oordeel van de leerkrachten over het functioneren van de leerlingen, wordt een advies gegeven aan de ouders voor een vorm van voortgezet onderwijs na de kopklas.

Nazorg in voortgezet onderwijs

De leerkracht van de kopklas bezoekt zes weken na het begin van het schooljaar alle ex-leerlingen van de kopklas van het jaar daarvoor op hun nieuwe school. Ze heeft dan een gesprek met de leerling, met de brugklascoördinator en eventueel met de mentor over hoe de aansluiting verloopt. Er vindt onder andere overleg plaats over steunlessen in het voortgezet onderwijs indien de leerling dat nodig heeft. Ook komen er af en toe leerlingen op eigen initiatief terug in de kopklas voor hulp bij bepaalde vakken. Zelfs leerlingen die in het derde leerjaar zitten, komen nog geregeld terug, bijvoorbeeld voor hulp bij Frans. Formeel is hiervoor geen tijd beschikbaar, dus de leerkracht geeft ook thuis in haar eigen tijd bijles.

Resultaten/ervaringen van leerlingen en leerkrachten

De leerlingen reageren wisselend. Sommigen hebben er in het begin wel eens moeite mee dat ze in de kopklas zitten, maar nooit heeft een leerling na afloop spijt.

“Het is wel wennen, je moet hard werken, maar als je eenmaal gewend bent, is het heel gezellig.” (Müge, brugklas)

Het komt een enkele keer voor dat een leerling het idee heeft dat hij of zij het zonder de kopklas ook wel gered zou hebben.

Vanaf het begin waren er twee leerkrachten betrokken bij de kopklas: Lies de Vrind en Norma Bosgoed. Sinds een half jaar heeft Dana Leuvelink de plaats van Norma Bosgoed ingenomen. Lies de Vrind is na elf jaar nog steeds heel enthousiast en ook Dana Leuvelink werkt met veel plezier in de kopklas. De leerlingen zijn zeer gemotiveerd, wat de motivatie van leerkrachten ook ten goede komt. Wel is er altijd veel nakijkwerk.

Doorstroom van leerlingen na de kopklas

De kopklasleerkracht houdt vanaf het begin van elke leerling jaarlijks bij waar hij/zij terechtkomt. De schoolbegeleidingsdienst verwerkt de resultaten. In deze verslagen worden de resultaten weergegeven tot en met de overgang naar het derde leerjaar. In het meest recente verslag (juli 2001) staan onderstaande tabellen, waarin de resultaten van de leerlingen van 1991-1992 tot 2000-2001 zijn verwerkt.

Tabel Aantal leerlingen naar advies kopklas en soort onderwijs in 2^e leerjaar vo

advies kopklas	% lln (aantal)
vbo/mavo	2% (2)
mavo	24% (27)
mavo/havo	38% (42)
havo	11% (12)
havo/vwo	18% (20)
vwo	7% (8)
totaal	100% (111)

Vrijwel alle leerlingen krijgen een advies voor mavo of hoger (98%) en 36% van de leerlingen kreeg een advies voor havo of hoger.

Tabel Verdeling aantal leerlingen naar advies kopklas en soort onderwijs in 3^e leerjaar vo

advies kopklas	aantal lln	<i>vbo 3</i>	<i>mavo 2</i>	<i>mavo 3</i>	<i>havo 2</i>	<i>havo 3</i>	<i>vwo 3</i>	<i>buitenland/onbekend</i>
vbo/mavo	1	1						
mavo	20	7	2	7		2	1	1
mavo/havo	19			8		6	5	
havo/mavo	12	2		6		2	2	
havo	6			1		3	2	
havo/vwo	9	1				2	5	1
vwo/havo	7					4	3	
vwo	5				1		3	1
totaal	79	11	2	22	1	19	21	3

Er zijn 79 leerlingen gevolgd¹. Van de 76 leerlingen die in het Nederlandse vo zijn te vinden, zit 16% in een klas die lager is dan het kopklasadvies, nog eens 16% volgt onderwijs dat hoger is dan het advies en 68% is te vinden in het type vo dat door de kopklas was geadviseerd. Drie leerlingen zijn gedurende de drie jaar na de kopklas blijven zitten en twaalf leerlingen zijn naar een lager schooltype overgestapt.

De ervaringen in de brugklas zijn in het algemeen goed. Het valt de docenten in het vo wel op dat leerlingen niet op hun mondje gevallen zijn en veel vragen. Leerlingen geven aan dat zij voordeel hebben gehad aan het jaar extra Nederlands en aan de kennismaking met enkele vakken die zij in het vo krijgen, bijvoorbeeld natuurkunde en aan het einde van het schooljaar enkele lessen Frans. Zij hebben geen grote problemen met de overgang naar de brugklas en vinden het niet vervelend dat zij ouder zijn en weer een nieuwe klas krijgen.

“De overgang naar de brugklas vond ik niet moeilijk en niet makkelijk. Het is best wel prettig om nieuwe mensen te leren kennen.” (Avik, 2-vwo)

¹ Omdat de rapportage in juni 2002 geschreven is, zijn de laatste vier groepen niet in de tabel te vinden. Dit zijn de leerlingen die vorig schooljaar in de kopklas, de brugklas of in de tweede klas zaten en de huidige kopklasleerlingen. Dat verklaart het verschil tussen 151 leerlingen tot nog toe in de kopklas en de 79 leerlingen in de tabel.

“Nu kan ik hoger, want ik heb meer Nederlands geleerd, daar ben ik wel blij om.” (Müge, brugklas)

Er lijkt een breekpunt te zijn bij havo-4 (en vwo-5). Dan krijgen de ex-kopklasleerlingen het moeilijk. Wellicht heeft dit te maken met de andere culturele achtergrond van de leerlingen. Cultuur gaat in de bovenbouw een grotere rol spelen, bijvoorbeeld bijbelverhalen die als bekend verondersteld worden. De ervaringen van de ex-kopklassers na de brugklas zijn in het algemeen positief.

“Heel veel dat kon ik al in de brugklas, we hebben een paar lessen Frans gehad aan het eind van het jaar en veel vakken had ik al gehad, zoals biologie, maar je krijgt niet hetzelfde als in de kopklas.” (Naoual, 4-havo)

“Ik had één doel: recht naar het vwo gaan. Nu zit ik in het atheneum en dat komt door de kopklas. Daar heb ik veel taal gehad. Je moet wel een doel hebben, want je moet hard werken.” (Havik, brugklas)

Positieve/negatieve kanten en succesfactoren

Voordelen

Leerlingen zijn verder met de Nederlandse taal gekomen in een extra jaar, dat is het hoofddoel. Daarnaast zijn leerlingen een jaar ouder en wijzer als ze in de brugklas komen. Ze zijn zo gemotiveerd en het zijn zulke harde werkers dat ze zelfs andere leerlingen meetrokken. De aparte studielessen die ze hebben gehad in de kopklas zijn juist voor die leerlingen belangrijk. Zij kunnen immers thuis niet veel vragen aan hun ouders.

Nadelen

De ex-kopklasleerlingen zijn ouder dan de brugklasleerlingen. Sommige kinderen schamen zich dat ze de kopklas nodig hebben (maar meestal is dat na een korte tijd in de kopklas weer weg).

Voorwaarden

Kopklascoördinator:

Financiering is het belangrijkste. Daarnaast is voorlichting aan de basisscholen, met name aan leerkrachten van groep 8, aan ouders en aan het voortgezet onderwijs van groot belang. De basisscholen hebben grote invloed op het imago van de kopklas. Leerlingen kunnen het als een eer beschouwen om naar de kopklas te gaan, want de selectie is streng, maar het ook als een afgang ervaren, omdat zij niet goed genoeg zijn om meteen naar havo of vwo te gaan.

De ‘gastschool’ waar de kopklas gehuisvest is, is eveneens van groot belang. De klassengrootte speelt een belangrijke rol, niet meer dan zestien leerlingen. En tenslotte dienen de kopklasleerkrachten enthousiasme uit te stralen.

Gemeente:

De belangrijkste voorwaarde is nog steeds dat er financiële middelen zijn, voor in ieder geval het zorgdragen voor goed personeel. Daarnaast is huisvesting erg belangrijk. Vanuit het oogpunt van de gemeente Leiden is bewust gekozen voor huisvesting binnen een brede scholengemeenschap en dan bij voorkeur niet op vmbo-afdelingen of relatief zwarte scholen. Door de invoering van de tweede fase hebben scholen echter steeds minder ruimte om een lokaal af te staan. Dit kan knelpunten opleveren. Daarnaast kan de kopklas alleen een succes worden als er voldoende leerlingen aangemeld worden. Dit betekent dat scholen voor primair onderwijs voldoende en in een vroeg stadium worden geïnformeerd. Eind van dit jaar wil de gemeente Leiden speciaal over de kopklas een informatief boekje uitbrengen, waarin betrokkenen worden geïnterviewd.

Aanvulling kopklascoördinator: het lokaal zal een aantal vernieuwingen ondergaan en dat zal, samen met het uitkomen van het boekje, aangegrepen worden om de publiciteit te zoeken.

Knelpunten

- Selectie
- Toetsing om beginniveau te bepalen
- Leervorderingen in kaart brengen
- Imago
- Ontwikkelen van leerstof (er zijn niet echt goede methodes voor begrijpend lezen, dikwijls zijn deze te kinderachtig voor de doelgroep)

In de klas staat een ingelijst dankwoord in dichtvorm van twee leerlingen die het afgelopen schooljaar de kopklas hebben gedaan

Onze dank

Ik weet niet precies wat ik moet schrijven

Eén ding weet ik wel, ik zal niet overdrijven

Dit jaar hebben jullie ons veel geleerd

Meer dan jullie ooit hebben beweerd

Er is vooruitgang getoond

Dat zal ook worden beloond

Volgend jaar gaat ieder naar de school van zijn dromen

En teleurstellingen zullen er voor niemand komen

Wij werden begeleid door de 2 beste mensen

Sterkte met alles dat is wat we echt wensen

Hafida Bardai en Asmae Bennisaid

BIJLAGE 9: KOPKLASSEN UTRECHT

Contactpersoon: Paul Stassen (SAC) / Jan van Embden (coördinator kopklas)
(Ook gesproken met de docenten George Vermaak en Hans ter Horst en met leerlingen)
Datum: sept 2002

Aanleiding, voorgeschiedenis en doelen van kop-/voetklassen (benaming)

Drie basisscholen in Utrecht (Kanaleneiland) signaleerden het probleem van het doorverwijzen van intelligente allochtone leerlingen met een taalachterstand. Zij konden de kinderen niet plaatsen op de vo-school waar ze thuis hoorden. De Utrechtse schoolbesturen zochten samen naar een oplossing om hier verandering in aan te brengen. Tijdens een werkbezoek in 1991 van de toenmalige staatssecretaris van onderwijs Wallage wees hij hen op het bestaan van de kopklas in Leiden. Na een bezoek aan het project in Leiden is de kopklas ook in Utrecht opgezet.

Utrecht had al sinds 1989 drie opvangklassen, waar kinderen instroomden die rechtstreeks uit het buitenland kwamen. Veel van deze leerlingen waren aan het einde van de basisschool nog steeds onvoldoende taalvaardig. De kopklas was eigenlijk een logisch vervolg op de plannen om het onderwijsaanbod voor hen te verbeteren.

Het kopklasproject is vanaf 1991 ontwikkeld door het School Advies Centrum (SAC) in nauwe samenwerking met het basisonderwijs en de Stichting Leerplan Ontwikkeling (een onafhankelijke landelijke instelling die inhoudelijk materiaal ontwikkelt). Het SAC en SLO hebben samen het curriculum bepaald en de lesmethodes gezocht die specifiek ingaan op de taalachterstand van de leerlingen.

In 1993 ging de eerste kopklas in Utrecht van start met zeven leerlingen.

Aanvankelijk werd gedacht aan een tijdelijke voorziening. Op een gegeven moment zouden het basis- en voortgezet onderwijs zodanig zijn toegerust voor de begeleiding van kinderen met een taalachterstand, dat de kopklas overbodig zou worden. De praktijk wees anders uit. In het kader van het onderwijsachterstandenbeleid in Utrecht is de kopklas nu als basisvoorziening aangemerkt.

De internationale kopklas is bestemd voor allochtone leerlingen die aan het einde van de basisschool nog veel achterstanden hebben op het gebied van de Nederlandse taal, maar de capaciteiten hebben voor het volgen van (mavo/)havo/vwo. Het doel van de kopklas is om de taalachterstand van de leerlingen te verkleinen, zodat ze kunnen uitstromen naar (mavo/vmbo-tl) havo, vwo. Gedurende een jaar wordt in groepen van in principe maximaal zeventien leerlingen zeer specifiek en intensief gewerkt aan verdere verwerving van het Nederlands, waarbij het accent ligt op de schooltaal.

Financiering/beleidskader/toezicht

De financiering gebeurt deels door GOA-gelden (alle besturen krijgen hier geld voor en dragen op deze manier bij aan de kopklas), deels door formatiegeld van de basisschool waar ze bij horen. Ouders betalen 75 euro voor schoolreisje, uitjes, 'boektoppers' (boeken die de leerlingen na afloop van de kopklas mee naar huis krijgen) en dergelijke.

De kopklas functioneert in Utrecht sinds het schooljaar 1993-1994. Aanvankelijk was er één groep, sinds het schooljaar 1998-1999 zijn er twee groepen. De kopklassen zijn administratief gekoppeld aan scholen voor basisonderwijs, te weten de protestants christelijke Lukasschool en de openbare basisschool Overvecht. Ze zijn gehuisvest in het gebouw van het De Bruijne Lyceum en het gebouw van het Thorbecke College.

Doordat de kopklas valt onder het basisonderwijs, mogen de leerlingen niet te oud zijn. In het kopklasschooljaar mogen leerlingen nog 14 jaar worden. Dat de kopklas basisonderwijs is, betekent ook dat dit jaar niet meetelt voor de maximale verblijfsduur in het voortgezet onderwijs.

Paul Stassen is werkzaam bij het School Advies Centrum en is sinds het begin betrokken bij de inhoudelijke ontwikkeling van de kopklas in Utrecht. Hij begeleidt de Utrechtse kopklas, bezoekt regelmatig de klassen en verzorgt externe contacten, zoals met de begeleidingscommissie.

Jan van Embden is coördinator van de brugklas in Utrecht en zorgt er vooral voor dat 'de neuzen dezelfde kant op staan'. Ook is hij het aanspreekpunt voor geïnteresseerden in de kopklas.

De kopklassen worden stedelijk gecoördineerd vanuit de afdeling onderwijs van de Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (Gemeente Utrecht), in samenspraak met het OOGO/PO. De schoolbesturen zijn vertegenwoordigd in een werkgroep van het OOGO/PO. De werkgroep adviseert het OOGO/PO over de besteding van de middelen die op basis van de LOA-begroting beschikbaar zijn. Het OOGO/PO stelt het advies vast. Op basis van dit advies neemt DMO een besluit over de besteding van de middelen. Daarnaast is er een begeleidingscommissie met vertegenwoordigers uit het basis- en het voortgezet onderwijs, het Schooladviescentrum (SAC) en de coördinator van de kopklas. Het SAC heeft regelmatig inhoudelijk overleg met de leerkrachten en doet daarvan verslag aan DMO.

<i>Locatie(s)</i>

Op dit moment zijn er twee kopklassen in Utrecht. Sinds 1993 is er een kopklas gevestigd in het Dr. F.H. de Bruijne Lyceum voor Utrecht-Zuid. Vanaf 1998 heeft een tweede kopklas onderdak gevonden in het Thorbecke College voor Utrecht-Noord.

Bij de keuze voor deze scholen heeft het volgende meegespeeld:

- De eerste kopklas werd verbonden aan een P.C. school voor primair onderwijs, de Lukasschool. Daarom werd ook gezocht naar een P.C. school voor voortgezet onderwijs. Die werd gevonden in het (christelijke) De Bruijne Lyceum.
- Toen er sprake was van het opzetten van een tweede kopklas werd er afgesproken om deze klas aan een openbare basisschool te verbinden. Bij de keuze voor een vo school werd dan ook in eerste instantie gezocht naar een openbare vo school, het Thorbecke College.
- Het ligt voor de hand dat een derde kopklas verbonden zal worden aan een katholieke school voor primair onderwijs en dat eerst gekeken wordt of een katholieke school voor vo geïnteresseerd is.
- De huisvesting van de kopklas in het AVO is van belang in verband met de doelstelling van de kopklas, namelijk de doorstroom naar het AVO. Om voldoende leerlingen te trekken heeft de kopklas de uitstraling nodig van een goed bekend staande AVO school.

<i>Aantal kopklassen, aantal leerlingen (sinds ontstaan)</i>

Er zijn momenteel twee kopklassen. Op dit moment nemen er 36 kinderen deel aan de kopklas: negentien op het De Bruijne Lyceum en zeventien op het Thorbecke College. Er wordt gestreefd naar een maximum van vijftien kinderen per klas. Omdat er naast groepswork ook veel individueel gewerkt wordt, mag de groep niet te groot zijn. De leerlingen worden geplaatst in de kopklas waar zij het dichtste bij wonen, maar kunnen ook een voorkeur opgeven.

Tabel Aantal kopklassen per jaar per locatie

	Dr. F.H. de Bruijne Lyceum	Thorbecke College	totaal
1993-94	7		7
1994-95	10		10
1995-96	12		12
1996-97	13		13
1997-98	14		14
1998-99	12	9	21
1999-2000	12	12	24
2000-01	17	17	34
2001-02	16	16	32
2002-03	19	17	36
totaal	132	71	203

Bron: "De kopklas in beeld"

Aantal en type toeleverende scholen

Er zijn in totaal 40 basisscholen in Utrecht die leerlingen hebben geleverd, zeven basisscholen buiten Utrecht en drie eerste opvangscholen. Er zijn slechts vier scholen uit de categorie met veel doelgroepopleerlingen die nog nooit kopklasleerlingen hebben geleverd. Het valt op dat er zeer veel scholen zijn binnen Utrecht die leerlingen aangemeld hebben. Verwijzing naar de kopklas behoort blijkbaar voor veel basisscholen tot de mogelijkheden. De laatste jaren zijn er ook meer verschillende scholen die leerlingen aanmelden.

De kopklas is een vast onderdeel geworden van de zogenaamde POVO procedure, de begeleiding van basisschoolleerlingen naar het voortgezet onderwijs.

Toelatingscriteria en selectie-instrumenten

Vóór de kerst worden de contacten gelegd met de basisscholen en moeten ouders en leerkrachten zich gaan beraden over de kopklas. Op basis daarvan kunnen nieuwe leerlingen worden aangemeld, de zogenaamde vooraanmelding. Dit gebeurt bewust nog vóór de uitslag van de Cito- en de Hago-toetsen, dus leerkrachten van groep acht moeten op hun eigen oordeel afgaan. Aanmelding verloopt via het SAC.

De leerkracht van groep acht (of van de opvangschool) bepaalt in overleg met de coördinator, de leraren en de begeleider van de kopklas of een leerling naar de kopklas kan. Vervolgens neemt het SAC na de uitslag van de Cito-toetsen contact op met de scholen die een leerling hebben aangemeld. De toetsresultaten in groep acht (Cito, maar met name Hago) zijn van groot belang bij de toelating tot de kopklas. Ook kijkt de leerkracht, in samenspraak met de coördinator leerlingzorg, naar de resultaten van de voorgaande jaren. Uit deze resultaten moet blijken dat er op het gebied van de Nederlandse taal achterstanden zijn. In principe moet het niveau bij rekenen in orde zijn (voldoende voor mavo). Op grond van alle gegevens kan een goed onderbouwd advies gegeven worden aan de ouders. De leerkracht van groep acht neemt over een leerling altijd eerst contact op met de coördinator van de kopklas om de eventuele plaatsing door te spreken. De ouders beslissen uiteindelijk of het kind bij de kopklas wordt opgegeven. Zonder medewerking van de eigen leerkracht kan een kind nooit geplaatst worden in de kopklas.

De leerlingen in de vooraanmelding krijgen voorrang. Dit is bedoeld om zogenaamd 'spijtoptantengedrag' te voorkomen. Hiermee doelt men op ouders die na een tegenvallend advies voor het vervolgonderwijs (op basis van de Cito-toetsuitslag) druk gaan uitoefenen op de leerkracht van groep 8 om hun kind alsnog aangemeld te krijgen bij de kopklas.

De volgende criteria gelden voor toelating tot de kopklas:

- Het betreft een allochtone leerling.
- De leerling is in principe afkomstig van een Utrechtse basisschool of van één van de opvangscholen voor neveninstromers.
- De leerling heeft in Nederland minimaal groep acht gevolgd of eerste opvangonderwijs op één van de opvangscholen.
- De leerkracht van groep acht of één van de opvangscholen geeft een positief advies, gebaseerd op het gegeven:
 - a. dat de leerling op dit moment nog niet zo ver is dat hij of zij onderwijs op mavo/havo/vwo-niveau kan volgen vanwege zijn of haar niveau van het Nederlands.
 - b. dat het volgen van onderwijs op mavo/havo/vwo-niveau na een jaar kopklas zeer goed mogelijk is door het accent dat in de kopklas op de Nederlandse taal gelegd wordt.
- Toetsresultaten op de Hago-toets wijzen uit dat de leerling met name op het gebied van taal achterstanden heeft, maar dat de (cognitieve) mogelijkheden duidelijk aanwezig zijn.
- De leerling past wat betreft leeftijd, gedrag en sociaal-emotionele ontwikkeling binnen de organisatie van de kopklas.
- De leerling en de ouders zijn gemotiveerd om de kopklas te volgen en daarna onderwijs op mavo/havo/vwo-niveau

Samenstelling kopklassen

Leeftijd

Er zijn kopklasleerlingen van 10 tot 14 jaar. De meeste kopklasleerlingen zijn op 1 augustus van het kopklasjaar 12 of 13 jaar. Er zijn in de negen jaar dat de kopklas bestaat slechts enkele leerlingen geweest die 10, 11 of 14 jaar waren.

Sekse

In Utrecht zijn iets meer jongens dan meisjes naar de kopklas gegaan: 55,1% jongens en 44,9% meisjes. Dit weerspiegelt de opbouw in het Utrechtse basisonderwijs.

Land van herkomst / migrant/asielzoeker

De leerlingen in de Utrechtse kopklas komen uit 22 etnische groepen, waarvan de Marokkaanse en de Turkse groep de grootste zijn. In percentages weergegeven vormden de traditionele immigranten 71% van de kopklas en de overige immigranten, vooral vluchtelingen, 29% procent. De grootste groepen daarvan zijn de Irakese, Afghaanse en Chinese groep. De andere groepen tellen slechts één of twee leerlingen. De Marokkaanse leerlingen zijn naar verhouding ondervertegenwoordigd. Enige tijd geleden heeft de kopklas daar actie op ondernomen en dit heeft geleid tot een wat groter aantal aanmeldingen, maar inmiddels is dit effect weer weg.

Tot nog toe gevolgde onderwijs (neveninstromers-onderinstromers)

De meeste leerlingen (ca. 50%) waren de zogenaamde onderinstromers (leerlingen die al vanaf groep 1 Nederlands basisonderwijs hebben gevolgd), 32% van de leerlingen waren neveninstromers in het basisonderwijs en ca. 14 % waren neveninstromers uit de centrale opvangklassen. Tussen het niveau van taalvaardigheid Nederlands van deze kinderen kunnen grote verschillen bestaan.

onderinstromers	87 52,7%
neveninstromers uit het basisonderwijs	55 33,3%
neveninstromers eerste opvangschool	23 13,9%

Bron: "De kopklas in beeld"

Motivatie

De motivatie van leerlingen om voor de kopklas te kiezen is dat ze hoger onderwijs willen volgen dan het vmbo advies wat uit de Cito toets is gekomen.

Achtergrond leerkrachten

De leerkrachten die aan de Utrechtse kopklassen lesgeven hebben jarenlange ervaring in groep 8. Daar hebben ze ook ervaring opgedaan met allochtone leerlingen. Ze zijn enthousiast en vonden de kopklas een uitdaging.

Een kopklasleerkracht moet:

- kennis hebben van en open staan voor de problematiek van allochtone leerlingen
- aansluiting vinden bij de zeer diverse populatie binnen de klas
- vertrouwen kunnen winnen van de leerlingen / vertrouwenspersoon zijn
- ervaring hebben met groep 8 of in een brugklas vo
- vertrouwd zijn met de verwijzingsproblematiek naar vo
- structuur bieden, veel eisen, een hoog tempo handhaven, leerlingen motiveren om een hoog tempo na te streven, resultaten boeken
- individueel gerichte aandacht kunnen geven
- met veel enthousiasme en inzet werken aan de doelstellingen van de kopklas
- liefde voor het vak hebben

Lesprogramma

Nederlandse taal is het belangrijkste vak in de kopklas. 70 tot 80% van de tijd wordt besteed aan Nederlandse taalverwerving: woordenschat vergroten, begrijpend lezen, spelling en grammatica. Maar ook technisch lezen en spelling wordt niet vergeten. Voor andere vakken mogen er nauwelijks achterstanden zijn. Naast Nederlands staan rekenen, wereldoriëntatie, Engels, biologie, geschiedenis, aardrijkskunde en gymnastiek op het rooster. Hieronder het rooster voor de eerste periode van de locatie Thorbecke College ter illustratie.

Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
Klokhuis, jeugdjournaal, woordenschat	Klokhuis, jeugdjournaal, woordenschat	Klokhuis, jeugdjournaal, woordenschat	Klokhuis, jeugdjournaal, woordenschat	Klokhuis, jeugdjournaal, woordenschat
Begrijpend lezen (f.l.)	Begrijpend lezen (f.l.)	Klimop	Klimop	Klimop
Spelling	Spelling	Lezen (bibliotheekboek)	Spelling	Spelling (w.w.)
Biologie	Geschiedenis	Rekenen (cijferen)	Aardrijkskunde	Woordenschat (posterproject)
Spelling	Inf. Verwerking (Zip)	Woordenschat (o.a. Woorddetective)	Inf. Verwerking (Zip)	Rekenen (versch. onderwerpen)
Engels	Technisch lezen		Rekenen (realistisch rekenen)	Gymnastiek
Inf. Verwerking (werkstuk)	Spelling		informatica	Gymnastiek

De rode draad in het curriculum van de kopklas is de methode Klimop die gebaseerd is op 'De reis om de wereld in 80 dagen'. Klimop is ontwikkeld door de Universiteit Leuven voor brugklasleerlingen in België met een taalachterstand. De methode legt de nadruk op begrijpend lezen van informatieve teksten. Daarbij staan 'schooltaalwoorden' centraal, die op basis van een frequentieonderzoek uit basisschool- en brugklasmethoden zijn geselecteerd. Het gaat hier om begrippen die nodig zijn om de taal in de zaakvakmethoden te kunnen begrijpen. Het is een uitgebreid programma en leerlingen leren al snel zelfstandig werken. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van spelling in de lift plus, werkwoordspelling in de lift, Leestak 1 en 2, Hacquebord B, Zip informatieverwerking, Woorddetective (methode die door het SAC is ontwikkeld).

Naast veel klassikaal onderwijs biedt de kopklas ook individuele begeleiding om persoonlijke achterstanden weg te werken, die bijvoorbeeld ook op het gebied van rekenen kunnen liggen.

Het materiaal wordt in de praktijk uitgetoetst en zonnig vervangen. Het curriculum is dus steeds in ontwikkeling. Er is een vast programma, waarvan echter in overleg en afhankelijk van de groep afgeweken kan worden.

Op het De Bruijne Lyceum doen de kopklasleerlingen niet mee aan activiteiten van de 'gast'-school. Hier is geen ruimte en geen tijd voor. Leerlingen zijn wel twee keer met de Lukasschool (basisschool) mee geweest op schoolkamp, maar voor veel (ouders van) allochtone meiden bleek dit een probleem.

Op het Thorbecke College gaan de kopklasleerlingen met de brugklas meer naar uitjes zoals de Efteling, naar voorstellingen, sport en schaatsen.

Een wens is dat de leerlingen ook mee kunnen doen met gymnastiek, techniek en handvaardigheid op de 'gast'-school. Maar hiervoor is de werkdruk van zowel de kopklas als van de docenten van de betreffende vakken te hoog.

Betrokkenheid ouders

Jan van Embden van het Thorbecke Lyceum zien de ouders van de leerlingen zes keer per jaar. Vier keer op een ouderavond naar aanleiding van de schoolkeuze (1x) en naar aanleiding van het rapport (3x). Daarnaast krijgen de ouders nog 2x een persoonlijke uitnodiging. Er wordt dan gesproken over bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding of het belang van een bibliotheekbezoek.

George Vermaak en Hans ter Horst van het De Bruijne Lyceum zien de ouders vier keer per jaar voor de rapportbespreking.

Advies na de kopklas

De leerlingen krijgen van de kopklas een advies voor vervolgonderwijs en kiezen zelf een school op basis van open lessen en informatiedagen die ze in groep acht al hebben bijgewoond.

Nazorg in voortgezet onderwijs

Leerlingvolgsysteem

In het leerlingvolgsysteem van de internationale kopklas worden drie fasen onderscheiden: de voorfase, waarin de selectie en inschrijving plaatsvindt, het kopklasjaar en de nazorgfase.

Voor het leerlingvolgsysteem wordt een schema gehanteerd. In dit schema zijn ook de toetsmomenten opgenomen.

Nazorgfase

De nazorgfase vindt in de periode januari/februari plaats voor de leerlingen die in het vorige schooljaar in de kopklas zaten en inmiddels in het voorgezet onderwijs. Dit gebeurt in de vorm van een rapportage door de brugklasmentor. Hierop neemt de kopklasleerkracht contact op met de school voor voortgezet onderwijs om een toelichting te geven.

Na de nazorgfase worden de kinderen min of meer losgelaten. Als leerlingen er behoefte aan hebben kunnen zij altijd terug komen naar de kopklasdocent. Ook kunnen ze hier komen met vragen over huiswerk of om huiswerk te maken, om boeken te gebruiken of de computer.

Jan van Embden belt zelf na het 3^e jaar de leerlingen op om te horen of ze naar het eindexamenjaar gaan of naar de 2^e fase.

In de stedelijke monitor wordt sinds kort ook vermeld of de leerling een kopklasleerling is. Op deze manier is het makkelijk te traceren hoe het met de kopklasleerling verder gaat.

Resultaten/ervaringen

Leerlingen vinden het leuk om in de kopklas te zitten. Ze vinden de lessen leuk. Ze willen ook graag goed Nederlands leren, want om in het vmbo terecht te komen lijkt voor velen een schrikbeeld.

De leerkrachten vinden het vooral een uitdaging om les te geven in de kopklas en de leerlingen naar een hoger niveau te brengen. Het kan zeker ook zwaar zijn. De kopklas heeft een heel druk programma. Er zit een zekere stress achter om alles af te krijgen wat op het rooster staat. Ook zijn er veel toetsmomenten waar de kinderen iedere keer weer op voorbereid moeten worden.

In het overzicht hieronder is te zien welk advies leerlingen aan het eind van de kopklas kregen. In eerste instantie kregen alle leerlingen een advies lager dan vmbo-tl.

advies	aantal leerlingen	percentueel
vbo/vmbo	5	3,7
vbo-mavo	4	3,0
mavo/vmo-tl	16	11,9
mavo-havo	38	28,1
havo	11	8,1
havo-vwo	51	37,8
vwo	9	6,7
kopklas*	1	0,7

Bron: "De kopklas in beeld"

* Dit gaat over één leerling die het advies kreeg nog een jaar de kopklas te doen. Na dat jaar heeft zij een VWO advies gekregen.

Samenvattend geldt voor Utrecht dat 93,3% van de leerlingen het beoogde doel behaald heeft. Slechts 6,7% van de leerlingen heeft het doel niet behaald. Dit waren 9 leerlingen waarvan er 7 van de eerste opvangschool kwamen en dus nog maar heel kort in Nederland waren.

Wat de verdere schoolloopbaan betreft, kan op basis van de gegevens over de kopklas van het Thorbecke College, opgemerkt worden dat vrijwel alle ex-kopklasleerlingen nog in het type onderwijs verblijven conform de advisering aan het einde van de kopklas. Van de negen leerlingen die vier jaar geleden in de kopklas zaten, is er één afgestroomd naar het vmbo (advies was mavo/havo). Ook van de twaalf leerlingen die drie jaar geleden de kopklas volgden, is er één afgestroomd naar het vmbo en datzelfde geldt voor de groep van zeventien leerlingen van twee jaar geleden, ook van deze groep is één leerling afgestroomd.

De scholen voor voortgezet onderwijs geven doorgaans aan dat het met de meeste leerlingen over het algemeen vrij goed gaat. Het gedrag in de groep is doorgaans goed, maar ex-kopklassers kunnen echter ook druk zijn of nadrukkelijk aanwezig. Vaak laat een leerling zich niet gemakkelijk corrigeren en heeft een duidelijke eigen mening. Het niveau van mondeling Nederlands is voor de meeste ex-

kopklassers voldoende om zich te redden in de groep en de instructietaal te volgend bij andere vakken. Het niveau in rekenen is in de meeste gevallen voldoende. Het beeld is divers wat betreft zaken die opvallend goed zijn bij de leerlingen. Wat betreft lacunes wordt nogal eens concentratie en houding genoemd. Extra ondersteuning wordt in de meeste gevallen niet gegeven.

Over het algemeen doen zich dus geen grote problemen voor wat betreft prestaties, wel wat betreft sociaal-emotionele zaken. Dit zou te maken kunnen hebben met leeftijd (de leerlingen zijn vaak wat ouder dan de gemiddelde brugklasser) en werkwijze in de kopklas (stimuleren van zelfstandigheid en eigenmening hebben, veel aandacht krijgen van de leerkracht, je moeten bewijzen). Leeftijd wordt nadrukkelijk in de selectie van de kopklassers betrokken. Aan leerkrachten wordt gevraagd of een extra jaar basisonderwijs wel in het belang is van een leerling gezien zijn of haar sociaal-emotionele ontwikkeling. Wat betreft de werkwijze in de klas zouden leerlingen wellicht nadrukkelijker moeten worden voorbereid op de situatie in de brugklas (veel verschillende docenten, grote klassen, minder aandacht). Leerlingbegeleiding aan het begin van de brugperiode zou zich dan ook met name hierop moeten richten. Daarnaast zouden docenten beter moeten worden voorbereid op het feit dat ze kopklassers in de brugklas krijgen.

De leerlingen die in de kopklas hebben gezeten, zijn erg positief:

“Zonder de kopklas had ik nu op het vmbo gezeten.” (Seyma 2 havo)

“Wat zou er van me terecht gekomen zijn als ik de kopklas niet had gedaan.” (Beezar, mavo 4)

“Natuurlijk moet de kopklas doorgaan, 15 leerlingen, dat zijn 15 toekomstige belastingbetalers. Anders worden het criminelen of werklozen. Dat is toch al reden genoeg!” (Beezar, mavo 4)

“Geen kopklas is verspild talent van leerlingen.” (Shahir gymnasium 4)

“In de kopklas krijg je meer begeleiding, maar ik vind het nu juist leuk om meer zelfstandig te werken.” (Omaira mavo 3)

“In de kopklas leer je zoveel en mag je zoveel vragen, dat je in de brugklas en daarna bijna niets meer hoeft te vragen.” (Arjan gymnasium 3)

“Kopklas is nooit saai, want als het saai begint te worden, begint de meester met iets anders.” (Arjan, gymnasium 3)

“Meneer George, mijn held!” zegt Arjan, als hij tijdens het gesprek zijn vroegere kopklasmester langs ziet lopen.

“We gaan vaak nog iets leuks doen met de leerlingen die kopklas gedaan hebben, zoals naar de bioscoop of schaatsen.” (Seyma havo 2)

“Ik heb veel woorden geleerd die ik nog niet kende.” (Sekeriye havo 2)

Positieve/negatieve kanten en succesfactoren

De sterke kanten van het kopklasproject zijn:

- Kleine klassen, dus veel individuele aandacht.
- 80% taalonderwijs.
- Overtuigende resultaten op de Hago-toets.
- Snel resultaat.
- Mogelijkheid tot overdragen van specifieke expertise (met name op het gebied van taalonderwijs) aan de onderbouw vo en de bovenbouw po.
- Versterken van de overgang po-vo.
- Project is gericht op de beter presterenden van de ‘subtop’ en heeft hiermee een voorbeeldfunctie

- Kopklasjaar telt niet mee voor totaal aantal jaren voortgezet onderwijs.
- Open communicatie en soepel werkende organisatie.
- Goede contacten met het voortgezet onderwijs.
- Enthousiasme bij alle betrokkenen.
- Relatief lage kosten: ongeveer een ton (in gulden) per jaar.

Er wordt ook een meerwaarde gezien naast de directe doelstellingen van de kopklas, namelijk het bevorderen van de saamhorigheid tussen de leerlingen onderling met hun verschillende achtergronden.

Nadelen

Het is de vraag of het nut van de kopklas opweegt tegen het feit dat een leerling zich in de brugklas misschien veel ouder voelt dan de anderen. Op dit moment is het gebruikelijk dat met de leerkracht van groep acht wordt besproken hoe de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind eruit ziet. Wanneer een kind al vrij volwassen is, wordt soms besloten dat een jaar kopklas niet goed zou zijn en dat de leerling beter meteen naar de brugklas kan gaan. Verder zou het voortgezet onderwijs extra zorg kunnen besteden aan de oudere leerlingen en als er veel oudere leerlingen in de brugklas komen, deze leerlingen bij elkaar in één brugklas plaatsen.

Een ander nadeel kan zijn dat er zoveel aandacht naar basisvaardigheden uitgaan, dat vakken als handvaardigheid en techniek nauwelijks aan bod komen.

Voorwaarden

Selectie van de leerlingen moet goed zijn: goede informatie naar groep acht, weten hoe je kan slagen in de kopklas (taalachterstand, motivatie: zie folder), door middel van het meetinstrument de HAGO-toets (cognitieve-nonverbale test waarvoor ze minimaal tien punten moeten scoren). Hierin (selectie) ligt 90% van het succesverhaal van de kopklas.

Ouders, kind en omgeving moeten erachter staan. Zij moeten het idee hebben dat de leerling 'uitverkoren' is om deel te nemen aan de kopklas.

Knelpunten

De eerste jaren van de kopklas zijn de initiatiefnemers tegen weerstanden aangelopen. Weerstanden van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs ('Wat kan een kopklas meer dan wij kunnen?') en van ouders die een extra jaar onderwijs voor hun kind bezwaarlijk achten. Door de goede naam die de Utrechtse kopklas inmiddels verdiend heeft, zijn deze weerstanden overwonnen en is de kopklas geïntegreerd in de Utrechtse procedure voor de overgang po – vo.

Het grootste knelpunt dat zich momenteel in Utrecht voordoet is de locatie. Het Thorbecke College houdt volgend jaar op met bestaan en het Dr. F.H. de Bruijne Lyceum gaat waarschijnlijk naar een nieuwe locatie in Leidsche Rijn. Waar de kopklassen in de toekomst gevestigd worden, is nog onzeker.

<i>Tenslotte</i>

Het SAC is bezig een website op te zetten als forum voor de verschillende kopklassen. Op deze manier kan er gemakkelijk informatie uitgewisseld worden. Ook is er het plan om eens per jaar als kopklasdocenten bij elkaar te komen om ervaringen uit te wisselen en thema's te bespreken.

BIJLAGE 10: KOPKLAS ALMERE

Contactpersoon: Ton Brons, coördinator en leerkracht kopklas (aanvullingen van leerlingen en oud-leerlingen)

Datum: 17 sept 2002

Aanleiding, voorgeschiedenis en doelen van kop-/voetklassen (benaming)

Het college van B&W van de gemeente Almere heeft in 1999 signalen uit het onderwijsveld ontvangen dat de deelname van allochtone leerlingen aan de hogere vormen van voortgezet onderwijs beperkt is. Ook van de Centrale Opvang Klassen waren dezelfde verontrustende geluiden te horen. Leerkrachten en begeleiders van deze zogenaamde COK's constateerden dat leerlingen die zij naar hogere vormen van voortgezet onderwijs verwezen vaak binnen het voortgezet onderwijs niet het niveau wisten te realiseren waar zij op basis van hun capaciteiten verwacht mochten worden. Als oorzaken van het niet bereiken van het beoogde niveau door allochtone kinderen werden genoemd het ontbreken van kennis van een aantal aspecten van de Nederlandse taal; woordenschat, begrijpend lezen, zinsbouw en letterlijk en figuurlijk taalgebruik. Met andere woorden; de Nederlandse schooltaal werd niet voldoende beheerst.

Omdat de hierboven beschreven problematiek ook in andere steden actueel was is men gaan zoeken naar elders gepraktiseerde oplossingen en maatregelen. Men stuitte al snel op de sinds 1992 ingevoerde kopklassen in Utrecht.

In juni 2000 heeft de gemeente Almere voorgesteld een dergelijke onderwijsvoorziening in Almere te realiseren. De Bestuurscommissie Openbaar Onderwijs Almere (BCOO-Almere) heeft vervolgens de opdracht gekregen om deze Kopklas te ontwikkelen en tot stand te brengen als een Stedelijke Voorziening gehuisvest binnen het openbaar onderwijs. In juli 2000 is een werkgroep gestart, onder leiding van een projectleider van de BCOO, om de daadwerkelijke invoering per augustus 2001 voor te bereiden. De werkgroep heeft zich laten adviseren door Paul Stassen van het SAC in Utrecht, die nauw betrokken is bij de Utrechtse kopklas.

Inmiddels loopt in Almere voor het tweede jaar een internationale kopklas.

De doelstelling van de internationale kopklas is het gedurende een schooljaar aanbieden van een intensieve taaltraining aan van oorsprong niet-Nederlandstalige leerlingen die in aanleg de capaciteiten hebben voor het havo of zelfs vwo. Toeleiding naar de theoretische Leerweg van het vmbo is er later aan toegevoegd mede op basis van het aantal aangemelde leerlingen (er was nog plek) en de behoefte en vraag van het veld. Na de kopklas kunnen zij de opleiding volgen die in overeenstemming is met hun capaciteiten en opdat uitval in het voortgezet onderwijs tegengegaan wordt.

De doelgroep bestaat uit leerlingen die voldoen aan de volgende criteria:

- Het betreft een van oorsprong niet-Nederlandstalige leerling;
- De leerling is afkomstig van een Almeerse basisschool of van een Almeerse Centrale Opvangklas;
- De leerling heeft in Nederland minimaal groep 8 van het basisonderwijs gevolgd of eerste opvang onderwijs genoten in één van de COK's. Een uitzondering wordt gemaakt voor dertienjarige leerlingen die onderwijs in groep 7 gevolgd hebben;
- De leerkracht van de achtste groep van de basisschool of de leerkracht van één van de COK's heeft de Kopklas geadviseerd, omdat:

* de leerling door het ontbreken van voldoende kennis van de Nederlandse taal nog geen havo/vwo of theoretische leerweg van het vmbo kan volgen.

- * na de Kopklas de leerkracht de kans groot acht dat de leerling wel een van deze vormen van voortgezet onderwijs met succes kan volgen.
- Toetsresultaten duidelijk hebben uitgewezen dat de leerling voldoende cognitieve vaardigheden bezit om deze vormen van voortgezet onderwijs te kunnen volgen;
- De leerling en ouders gemotiveerd zijn om de kopklas en aansluitend theoretische leerweg vmbo, havo of vwo te volgen.

Ook elfjarige leerlingen uit groep 7 kunnen aangemeld worden. Indien de groep leerlingen het maximale aantal van 17 leerlingen overschrijdt, zal selectie plaatsvinden op basis van de uitkomsten van de Givo en de Hago (zie selectie-instrumenten hieronder).

<i>Financiering/beleidskader/toezicht</i>

In het voorbereidingsjaar is de projectgroep gefinancierd middels een startsubsidie van de gemeente Almere.

In 2001/2002 en 2002/2003 wordt de kopklas gefinancierd uit de (1.9) leerlingformatie, de materiële instandhouding, het GOA-budget en vanaf 1 januari 2002 aangevuld vanuit het Onderwijskansenbudget. De benodigde structurele bijdrage vanuit GOA-middelen wordt uitgaande van 15 leerlingen begroot op f 86.000. Het college heeft zich bereid verklaard indien meer dan 17 leerlingen voldoen aan de toelatingscriteria voor de Internationale Kopklas, in Almere ook een tweede kopklas te financieren.

<i>Locatie(s)</i>

De internationale kopklas van Almere is ondergebracht in Helen Parkhurst College, een (Dalton) school voor voortgezet onderwijs. Het gaat hierbij om een omvangrijke openbare “groei” school, centraal gelegen in Almere-stad en met een goede naam. Sinds september 2002 is de kopklas ondergebracht in een nieuwe nevenlocatie, waarin ook de eerste en tweede klassen gehuisvest zijn.

Voordeel van een vo-school is dat leerlingen en ouders de kopklas niet ervaren als zittenblijven en dat leerlingen zo al kunnen wennen aan de gang van zaken op een vo-school. Huisvesting in een school voor voortgezet onderwijs heeft ook het voordeel van aansluiting van kopklasleerlingen bij leeftijdsgenoten en de samenwerking en het gebruik van vo-faciliteiten bij een aantal vakken. Bijkomend profijt van de huidige locatie van de kopklas in Almere is dat de leerlingen de daaropvolgende twee leerjaren in hetzelfde gebouw kunnen blijven. De praktijk wijst uit dat de meeste kopklasleerlingen doorstromen naar de brugklas van het Helen Parkhurst College.

<i>Aantal kopklassen en aantal leerlingen (sinds ontstaan)</i>

Ook dit schooljaar 2002/2003 is er net als vorig jaar (zoals gezegd het eerste jaar van de internationale kopklas in Almere) één kopklas. Vorig jaar volgden in totaal 12 leerlingen de kopklas, waarvan er één leerling in de loop van het schooljaar verhuisd is. Dit jaar zitten er weer 12 leerlingen in de kopklas.

<i>jaar</i>	<i>aantal kopklasleerlingen Almere</i>
2001/2002	11
2002/2003	12
totaal	23

Aantal en type toeleverende basisscholen

De (ex)kopklasleerlingen zijn afkomstig van een groot aantal, hoofdzakelijk openbare, Almeerse basisscholen, de diverse Centrale Opvang Klassen en het Asielzoekerscentrum. Opvallend is dat het steeds gaat om één of hoogstens twee leerlingen per school. Gezien het aantal per school gaat hier zeker niet om ‘zwakke’ basisscholen. Integendeel zelfs, zoals de coördinator benadrukt, het vraagt van de basisschool juist extra alertheid en inzicht om juist die ene leerling die het nodig heeft naar de kopklas te verwijzen.

Voorlichting, toelatingsscriteria en selectie-instrumenten

De kopklas kent een eigen aanmeldingsprocedure met twee aanmeldingsrondes. De eerste aanmeldingsronde is van toepassing op het reguliere basisonderwijs. Om tijdig zicht te krijgen op het mogelijke aantal kinderen dat naar de kopklas zal gaan, ontvangen alle basisscholen aan het begin van het schooljaar een informatiefolder en een vooraanmeldingsformulier. Op basis van het aantal vooraangemelde leerlingen worden de definitieve aanmeldingsformulieren verstuurd. Ouders geven middels een handtekening toestemming voor een aanmeldingsonderzoek. Het streven is om de eerste ronde uiterlijk 1 februari af te ronden, zodat de niet toegelaten kinderen zich alsnog kunnen aanmelden bij het voortgezet onderwijs.

De tweede aanmeldingsronde is van toepassing op de kinderen van de Centrale Opvang Klas en het AZC. Deze leerlingen worden eveneens middels het vooraanmeldings- en aanmeldingsformulier aangemeld. Omdat deze kinderen meestal pas kort in Nederland zijn en de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen worden zij in mei/juni getoetst in een 2° toetsronde.

Aanvullend op de doelgroepcriteria zoals hierboven beschreven hanteert de internationale kopklas Almere de volgende specifieke selectiecriteria:

- De groepsleerkracht adviseert positief voor toelating tot de kopklas.
- De toetsresultaten van het toelatingsonderzoek wijzen uit dat de leerling met name op het gebied van de Nederlandse taal een achterstand heeft, maar dat de (cognitieve) mogelijkheden op tenminste het niveau van de theoretische leerweg aanwezig zijn (zie hieronder).
- De ouders moeten bereid zijn de leerling daarbij te ondersteunen.

Almere kent een uitgebreide toetsprocedure, om het rendement voor zo’n relatief dure onderwijsvoorziening als de kopklas, zo groot mogelijk te maken. Om leerlingen te selecteren voor de kopklas wordt het Haagse Groep Acht Onderzoek afgenomen (HAGO). Dit neemt twee dagdelen in beslag en vindt vooralsnog plaats bij de schoolbegeleidingsdienst.

De HAGO bestaat uit drie onderdelen: Uitgaande van de landelijke normeringen, is het ideaalprofiel (met bijbehorende scores) voor de kopklas: lage taalscore, hoge rekenscore, hoge score op cognitief non-verbaal en lage score op cognitief verbaal. Daarnaast moeten de leerlingen positief scoren op de Schoolvragenlijst waar de leerling bevraagd wordt op motivatie, zelfbeeld en welbevinden.

Niet alle leerlingen die aangemeld en getoetst worden, worden ook daadwerkelijk toegelaten tot de kopklas. Zo zijn er in het eerste jaar bijvoorbeeld twee leerlingen afgewezen. Zij komen veelal terecht in het Leerweg Ondersteunend Onderwijs.

Inmiddels doen de basisscholen in Almere nu ook mee aan de Cito-toets, waarmee ook deze scores in de selectie meegenomen kunnen worden.

Leerlingen die geplaatst zijn, moeten wettelijk gezien aangemeld zijn bij een school voor basisonderwijs. Dit is voor alle kopklasleerlingen in Almere basisschool “de Dubbeldekker”. De ouders vullen een aanmeldingsformulier in dat bewaard wordt in de administratie van de Dubbeldekker. In de ogen van de ouders en basisscholen is dit een extra handeling waar de noodzaak niet altijd van wordt ingezien.

Samenstelling kopklassen

Leeftijd bij start kopklas

De meeste leerlingen zijn bij de start van de kopklas 12 en 13. Een enkeling is 11 of in uiterste geval 14 jaar oud.

Sekse

	schooljaar 2001/2002	schooljaar 2002/2003
Jongens	10	5
Meisjes	2	7

Verhouding migrant/asielzoeker

	schooljaar 2001/2002	schooljaar 2002/2003
Migrant	8	10
Asielzoeker	4	1

Land van herkomst

Zoals in onderstaande tabellen te zien is, is het land van herkomst van de kopklasleerlingen zeer divers. Leerlingen komen uit landen zowel binnen als buiten Europa.

Land van herkomst 2001/2002	Aantal leerlingen
Vietnam	1
Engeland	1
Libanon	1
Aruba, Ned. Antillen	1
Irak	1
Finland	1
Iran	1
Australië	1
Afghanistan	2
Duitsland	1

Land van herkomst 2002/2003	Aantal leerlingen
Irak	2
Colombia	1
Oekraïne	1
Afghanistan	4
Filippijnen	1
Guatemala	1
Roemenië	1
Brazilië	1

In tegenstelling tot kopklassen in bijvoorbeeld Utrecht en Leiden, ontbreken Turkse en Marokkaanse leerlingen in Almere. De verklaring hiervoor kan enerzijds liggen in het feit dat de kopklas in Almere is opgezet door iemand die leerkracht is op de school voor neveninstromers, de Centrale Opvang Klas. Anderzijds geeft de coördinator aan dat de kopklas onder Turkse en Marokkaanse ouders (nog) niet

geaccepteerd is. Deze ouders vinden een jaar extra vaak niet nodig. De kopklas zal zichzelf waarschijnlijk in de loop der jaren moeten bewijzen om ook deze ouders van het nut te overtuigen.

Gemiddelde verblijfsduur

De kopklasleerlingen in Almere zijn allemaal neveninstromers. Sommige komen zelfs direct van een centrale opvang klas naar de kopklas. Zowel vorig jaar als dit jaar hebben de kopklasleerlingen gemiddeld twee jaar onderwijs in Nederland gevolgd. Dit beeld wijkt enorm af van bijv. de kopklas in Utrecht waar gemiddeld de helft uit onderinstromers bestaat.

Motivatie

De intrinsieke motivatie van kopklasleerlingen is erg hoog, daar worden ze zoals gezegd ook specifiek op geselecteerd. De schoolvragenlijst, onderdeel van de Hago, gaat bij motivatie specifiek in op leertaakgerichtheid, concentratie in de klas en huiswerkattitude.

“Ik wil later persé arts worden, liefst zelfs cosmetisch chirurg” (oud-kopklas leerling)

“Ik vind de kopklas nog leuker dan de basisschool, omdat we hier huiswerk krijgen en harder moeten werken” (huidige kopklasleerling)

Achtergrond leerkrachten

De formele eisen die van een kopklasleerkracht worden gevraagd zijn:

- de leerkracht heeft kennis van de eisen die het voortgezet onderwijs stelt aan havo- en vwo-leerlingen
- heeft ruime ervaring en affiniteit met allochtone kinderen uit groep 8
- kan werken met kinderen van een verschillend niveau
- heeft kennis en ervaring met nieuwe inzichten in het taalonderwijs en denkt actief mee over de ontwikkeling van de kopklas. Dit alles stelt eisen aan de kwaliteiten van de leerkracht.

De internationale kopklas Almere kent één leerkracht, Ton Brons, eveneens coördinator van het project. Hij heeft ruim 25 jaar ervaring in het onderwijs, zowel in het primair onderwijs (hoofdzakelijk bovenbouw) als in het voortgezet onderwijs (docent geschiedenis). Hij heeft ervaring in lesgeven aan allochtone leerlingen en heeft in dat kader ook diverse taal- en NT2 cursussen gevolgd. Volgens Ton Brons is het belangrijk dat je stevig in je schoenen staat en door jarenlange ervaring de eindtermen van groep 8 zo in je hoofd hebt dat je kunt “spelen” met het taalonderwijs aan deze allochtone leerlingen. Ook is het volgens hem belangrijk dat je zelfstandig kunt werken, omdat je niet in een team functioneert.

Gezien de landen waar de kinderen uit afkomstig zijn en de korte duur in Nederland komt het nogal vaak voor dat kinderen traumatische gebeurtenissen hebben meegemaakt, emotioneel erg kwetsbaar kunnen zijn en nog niet ingeburgerd zijn in Nederland. Dit vraagt veel sociale vaardigheden, tijd en aandacht van de kopklasdocent.

Dat de leerkracht veel meer is dan ‘alleen’ docent blijkt als oud-leerlingen vaak nog even komen binnenlopen om te kletsen of advies te vragen als zij bijvoorbeeld een paspoort moeten aanvragen of porto moeten betalen.

Ton Brons geeft aan dat de kopklas enigszins functioneert als een eiland binnen de school. Hij merkt echter wel dat dit verandert nu de eerste lichter kopklasleerlingen doorgestroomd zijn naar de Helen Parkhurst. In het kader van de nazorg van deze leerlingen heeft hij al meer contacten met de vo-docenten.

Omdat Almere maar één kopklas kent is de leerkracht tevens coördinator van het project. Hij is voor 0.1 fte vrijgesteld van lesgevend taken om deze coördinatietaken uit te voeren. Hij wordt één keer in de twee weken een dag vrijgeroosterd.

Op mijn vraag wat een leerling nou het leukste vindt in de kopklas, antwoordt deze zonder aarzeling: “De meester!”.

Lesprogramma

In Almere wordt inhoudelijk uitgegaan van het Utrechtse Kopklas model. 80 % van het curriculum is taal. Voor een beschrijving van het curriculum verwijzen wij daarom naar Utrecht. Het streven is uiteindelijk te komen tot een Almeers curriculum dat aansluit bij het plaatselijk beleid. Van de leerkracht van de kopklas wordt dan ook grote flexibiliteit verwacht om hieraan vorm te geven. Zo blijkt bijvoorbeeld dat Engels te moeilijk is. Veel van zijn leerlingen komen direct van de opvangscholen en hebben daar nog geen Engels gehad. Meer differentiatie in dit vak is noodzakelijk. Vorig jaar is het ICT onderwijs vanwege praktische problemen niet goed van de grond gekomen. Dit jaar doen kopklasleerlingen mee aan de reguliere vo-computerlessen zoals die in één trimester gegeven zullen worden.

Dat de leerlingen thuis wel vaak over een computer beschikken, maakte het vorig jaar extra interessant voor de leerkracht. Op zijn zelfontworpen website zette hij ook de weektaken en zat hij ‘s avonds nog wel eens te chatten met zijn leerlingen over het huiswerk.

Wat mij tijdens een werkbezoek het meest opvalt, is dat leerlingen het eerste anderhalf uur totaal niets op hun bureau hebben liggen. Er wordt naar het jeugdjournaal en Klokhuis gekeken en vooral veel gepraat. Hierbij worden taal en cultuur naadloos met elkaar verweven. Prinsjesdag (waarom heet het eigenlijk “prinsjes”?), troonrede, Staten Generaal, ridderzaal, Eerste en Tweede Kamer, alles komt aan de orde op de derde dinsdag in september.

De kopklas krijgt het aantal lesuren dat vastgesteld is voor de bovenbouw van de basisschool (1010), maar volgt het vakantierooster en ook het pauzerooster van het voortgezet onderwijs. De bedoeling is dat de kopklasleerlingen zich thuis gaat voelen op de school waar de meeste van hen naar zullen doorstromen, de Helen Parkhurst school. Aan het begin van het schooljaar zoeken de kopklasleerlingen nog sterk de veiligheid van hun eigen kopklasje op, maar naarmate het jaar vordert merkt de leerkracht dat zij bijvoorbeeld in de pauze ook meer gaan integreren met andere leerlingen.

De sfeer in de kopklas is ontspannen en veilig. Zo wordt er bijvoorbeeld hartelijk gelachen om een leerling die spreekt over het Koffieschip in plaats van het Kofschip. De betrokken leerling lacht overigens het hardst.

De leerlingen werken zowel klassikaal, zelfstandig als in groepen. Het zelfstandig werken is deels afhankelijk van de beschikbaarheid van audiovisueel materiaal en computer, maar komt in elk geval terug bij het voorbereiden van werkstukken, spreekbeurten en boekbesprekingen. Samenwerkend leren komt voor tijdens de verwerking van de lessen. Daarnaast wordt heel bewust aandacht besteed aan het werken met taken zoals op de Helen Parkhurst (Daltononderwijs) gebruikelijk is.

De kopklas fungeert hoofdzakelijk als een apart ‘schooltje’ binnen de vo-school. De kopklasleerlingen krijgen wel les van de vakdocent gymnastiek, maar met hun eigen (kop)klas. Ze gaan in het begin van het schooljaar niet mee op kamp, omdat dat voor een aantal leerlingen te traumatisch en onveilig zou (kunnen) zijn. Wel gaan ze naar schoolfeesten.

Tot slot ligt het in de bedoeling om één zogenaamd Dalton-uur mee te doen aan een creatief vak. De leerkracht zal echter wel goed afwegen of dat het programma van de kopklas niet te zwaar zal maken.

Betrokkenheid ouders

De ouders van de kopklasleerlingen in Almere krijgen één keer in de vier weken een rapport mee naar huis en twee keer per jaar vindt er een gesprek met de kopklasdocent plaats. Ton Brons geeft aan dat

de communicatie met de ouders vaak beperkt is, ook gezien het feit dat de ouders vaak niet of nauwelijks Nederlands spreken of het Nederlandse onderwijssysteem niet goed kennen. Leerlingen moeten vaak zelf moeten tolken in het gesprek.

Nazorg in het voortgezet onderwijs

De ervaringen met de nazorg van ex-kopklasleerlingen zijn in Almere nog gering, omdat de eerste lichting nog maar net op de vo-school zit. De schoolbegeleidingsdienst zal de follow-up doen. De bedoeling is dat de leerlingen tot en met hun eindexamen gevolgd worden. Ieder jaar zullen de rapportcijfers van de ex-kopklassen verwerkt worden.

Bij de overgang naar de eerste klas van het voortgezet onderwijs heeft de leerkracht van de kopklas een overdrachtsgesprek met iemand van het vo. De kopklasdocent geeft informatie over het didactisch niveau, de werkhouding, de inzet en relevante informatie over de thuissituatie van de leerling. Indien er nog speciale begeleiding nodig is, zal ook dat worden aangegeven. Aangezien het grootste deel van de kopklasleerlingen op het Helen Parkhurst blijven, is de overdracht en afstemming relatief eenvoudig.

Het is verder de bedoeling dat de kopklasdocent een keer per maand een gesprek voert met de brugklascoördinator. Dit traject gaat in Almere dus nu pas lopen.

Resultaten en ervaringen

Leerlingen geven aan dat ze het erg leuk vinden om in de kopklas te zitten. Ze zijn ambitieus en willen graag hard werken.

De leerkracht vindt het interessant om in de kopklas les te geven. De leerlingen maken in dat jaar een enorme groei door in bijvoorbeeld begrijpend lezen. Ze komen vaak binnen met een begrijpend leesniveau groep 5 en eindigen het kopklasjaar met het leesniveau van eind groep 8. De leerkracht geeft wel aan dat hij de werkomgeving minder positief ervaart. Hij mist de steun van collega's of een team. Zeker vorig jaar toen de kopklas ook nog fysiek achter in een gang was weggestopt. Daarbij komt dat collega's uit het voortgezet onderwijs de kat nog uit de boom kijken. De verwachting is dat naarmate de kopklas langer zal lopen deze nadelen zullen wegebben.

Uitstroom van leerlingen na de kopklas:

De resultaten in het eerste jaar, getoetst zowel middels het leerlingvolgsysteem als de Hago en de Cito eindtoets, zijn zeer positief. De gemiddelde eindscore van alle kopklasleerlingen op de Cito-toets was 538, ver boven het landelijk gemiddelde.

Van de in totaal elf leerlingen, kreeg één leerling het advies theoretische leerweg, één leerling een tl/havo-advies en vier leerlingen hebben een havo-advies gekregen. Vier leerlingen kregen een havo/vwo-advies en één leerling een vwo-advies. Ten aanzien van het tweede deel van de doelstelling - voorkomen van uitval in het voortgezet onderwijs - is op dit moment nog geen uitspraak te doen.

<i>Advies kopklas 2002/2002</i>	<i>% lln (aantal)</i>
vmbo tl	9,09% (1)
tl/havo	9,09% (1)
Havo	36,3% (4)
havo/vwo	36,3% (4)
Vwo	9,09% (1)

Negen van de elf leerlingen zijn op het Helen Parkhurst College gebleven na de kopklas.

Op dit moment zit de eerste lichting kopklasleerlingen nog maar een paar weken in de brugklas. Het gaat goed met ze, ze vinden het zonder uitzondering allemaal nog erg makkelijk. Zo makkelijk zelfs dat er na de eerste schoolweek enigszins opschudding ontstond toen alle ex-kopklasleerlingen vroegen

of ze toch niet meteen naar de tweede klas doormochten. Ze vonden dat ze kinderachtig behandeld werden, wat volgens de kopklasdocent vooral te maken had met het feit dat zij natuurlijk al hun weg op school konden vinden. Dit in tegenstelling tot de echt nieuwe brugklasleerlingen. Inmiddels lijken de gemoederen weer gesust. De ex-kopklasleerlingen blijven allemaal in de eerste.

BIJLAGE 11: KOPKLAS DELFT

Contactpersoon: Anita Zegwaard, coördinator kopklas
Datum: sept 2002

Aanleiding, voorgeschiedenis en doelen van kopklas

Sinds dit schooljaar (2002-2003) is er in Delft een kopklas. Het initiatief hiervoor is genomen door een directeur (Marten Pool) van een basisschool met veel allochtone leerlingen. Hij kende het fenomeen kopklas door een artikel in Uitleg over de resultaten van de kopklas in Utrecht. Hij heeft toen in overleg met het Grotius College besloten om een poging te wagen ook in Delft een dergelijke klas op te zetten. Gezamenlijk hebben beide directeurs (Marten Pool en Louis de Haan) een notitie geschreven: 'Een kans voor verborgen talent'.

De gemeente ging met dit plan in november 2001 akkoord en heeft in februari 2002 Anita Zegwaard één dag per week aangesteld als coördinator om voorbereidingen te treffen. Het Grotius College heeft een lokaal beschikbaar gesteld. Deze school was zeer bereid om medewerking te verlenen en ving al veel anderstalige leerlingen uit de centrale opvang op. De gemeente Delft zorgde voor een budget om leermiddelen en andere materialen aan te schaffen.

Het doel van de kopklas is: leerlingen met capaciteiten voor havo/vwo, maar met een taalachterstand in staat stellen om naar havo/vwo te gaan.

De doelgroep bestaat uit niet-Nederlandstalige leerlingen met taalachterstand die de capaciteiten, motivatie en inzet hebben voor het volgen van een havo-vwo-opleiding en een voldoende rekenniveau. De leerlingen mogen aan het begin van de kopklas niet ouder zijn dan dertien jaar.

Financiering/beleidskader/toezicht

De docenten zijn aangesteld bij het Grotius College en worden gedeeltelijk betaald uit de GOA-gelden. Het Grotius College verleent ruimhartige medewerking aan de kopklas en neemt ook een aantal kosten voor zijn rekening. Zo is het lokaal bijvoorbeeld helemaal opgeknapt. De leerlingen vallen administratief onder het basisonderwijs. De ouders betalen 75 euro per jaar voor onderwijsmateriaal en uitstapjes.

Er is geen formele begeleidingscommissie, maar er vindt wel regelmatig overleg plaats met de gemeente en met de directie van het Grotius College. Een medewerker van de schoolbegeleidingsdienst heeft dit jaar 88 uur beschikbaar om onder andere hulp te bieden bij het uitzoeken van geschikte methodes en toetsen. In overleg zal bekeken worden welke werkzaamheden daar verder bij komen. Zij is bijvoorbeeld ook één maal per maand bij het kopklasoverleg aanwezig.

Voorlichting, toelatingscriteria en selectie-instrumenten

De eerste zorg van de coördinator was het geven van bekendheid aan de kopklas en het werven van leerlingen. Zij heeft een informatiefolder gemaakt en deze aan alle ongeveer 35 basisscholen in Delft gestuurd met een antwoordbrief. Vervolgens heeft ze de scholen telefonisch benaderd. De scholen die

positief reageerden en/of veel kinderen met een niet-Nederlandstalige achtergrond hebben, is ze gaan bezoeken. Ze heeft met de leerkracht van groep acht gesproken en met de directie (vaak dezelfde persoon). Daarnaast is ze aanwezig geweest op de tweejaarlijkse uitwisseling tussen brugklasmentoren en leerkrachten van groep acht om bekendheid te geven aan de kopklas. De informatiefolder is ook te vinden op de website van het Grotius College. In de folder heeft ze delen overgenomen van de folders van Utrecht en Leiden, steden die al langer een kopklas hebben en die zij ter voorbereiding heeft bezocht.

De wervingsronde leverde acht leerlingen op en kort geleden is daar nog een negende leerling bijgekomen. De gemeente had als ondergrens zes leerlingen gesteld. Daarmee kon de kopklas definitief van start gaan per augustus 2002.

Het belangrijkste toelatingscriterium is het advies van de leerkracht van groep acht. Deze moet kunnen inschatten welke leerlingen in de doelgroep vallen. Aan de leerkracht wordt gevraagd welke toetsen de leerlingen gemaakt hebben en de resultaten hiervan worden opgevraagd. Ook neemt de kopklasleerkracht een woordenschattoets af (Tak 1+2). Deze worden niet gebruikt als selectiecriterium, maar om later de vorderingen te kunnen vaststellen. Daarnaast wordt naar leeftijd gekeken (niet ouder dan dertien jaar aan begin van kopklas).

Samenstelling kopklassen

De leerlingen zijn afkomstig van zes verschillende scholen basisonderwijs van alle nominaties en van de centrale opvang. De landen van herkomst zijn: Afghanistan, Brazilië, Colombia, Curaçao, Iran (2), Irak (2) en Joegoslavië. Het zijn vooral vluchtelingenkinderen. Er zijn in Delft weinig kinderen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond. Een van de leerlingen is pas vanaf maart jl. in Nederland. Zij is doorverwezen vanuit de centrale opvangschool, omdat ze heel slim is.

Achtergrond leerkrachten

De kopklascoördinator is docent Nederlands en Engels, heeft zeventien jaar ervaring in het voortgezet onderwijs en heeft altijd met anderstalige leerlingen gewerkt. Ze heeft ervaring met NT2-onderwijs. Ze geeft tien uur per week les in de kopklas en heeft acht uur per week voor coördinatietaken. Zij wordt bijgestaan door een docent die rekenen en wereldoriëntatie geeft. Hij geeft al heel lang economie op het Grotius College en heeft een paar jaar in het basisonderwijs gewerkt waar hij ervaring met groep acht heeft opgedaan. Voorts is er een docent Nederlands uit het voortgezet onderwijs die tien uur per week Nederlands geeft. Daarnaast zijn er vakleerkrachten voor techniek, tekenen en gymnastiek. Hiermee lijkt de kopklas al enigszins op de brugklas. De keuze voor vakleerkrachten heeft echter vooral te maken met de ontbrekende deskundigheid van de huidige docenten in de genoemde vakken. Twee van de drie zijn immers afkomstig uit het voortgezet onderwijs.

Eenmaal per week is er een uur overleg tussen de drie kopklasdocenten.

Lesprogramma

De opbouw van het lesprogramma is voor een deel overgenomen van Utrecht en Leiden, maar niet de taalmethodes. Er zijn nieuwe methodes aangeschaft.² Daarnaast lezen de kinderen boeken en maken zij daarvan een verslag en wordt er naar 'School-TV-Weekjournaal' gekeken. Als de vier uren voor

² Tekst Verwerken deel 7 en 8 (begrijpend en technisch lezen); Spelling in de lift (groep 6, 7 en 8); Klare taal (grammatica); Taal op school (woordenschat); Nederlied (spreken en luisteren).

wereldoriëntatie en het uur studieles wordt meegerekend, besteden de leerlingen zo'n 70-80% van het rooster aan taal (een wens van de gemeente). Ook krijgen de leerlingen rekenen, tekenen, techniek en gymnastiek. Dat laatste vak hebben zij samen met vijftien leerlingen van 2-gymnasium, omdat negen leerlingen te weinig is voor een gymles. De leerlingen doen verder aan alle buitenschoolse activiteiten van de brugklassen mee, met uitzondering van het brugklaskamp. Ook kennen zij al wel leerlingen van het Grotius College, bijvoorbeeld omdat zij van dezelfde basisschool komen.

Betrokkenheid ouders

Met de ouders en leerlingen is een informatie- en kennismakingsbijeenkomst belegd. Niet alle ouders waren daarbij aanwezig, dus er zijn ook individueel gesprekken gevoerd. Dit had geen selectiedoel. De ouderbetrokkenheid moet nog verder vorm krijgen. Waarschijnlijk komt er geen aparte informatieavond, omdat het zinvoller lijkt om de ouders bij het eerste rapport allemaal apart uit te nodigen.

Nazorg in voortgezet onderwijs

Het is de bedoeling om de leerlingen straks na de kopklas te blijven volgen in het voortgezet onderwijs. De coördinator is van plan om aan brugklasmantoren (in de meeste gevallen waarschijnlijk die van het Grotius) kopieën van rapporten te vragen.

Resultaten/ervaringen

Zowel leerlingen als docenten zijn erg enthousiast. Leerlingen ervaren het niet als een afgang dat ze in de kopklas zitten. Voor docenten bleek het zich eigen maken van de methodes voor het basisonderwijs wel een hele klus.

Positief: jaar apart van andere leerlingen en jaar extra om helemaal op taal te richten. De ervaring van de coördinator is dat slimme kinderen met een niet-Nederlandstalige achtergrond het vaak niet redden in havo/vwo vanwege taalproblemen. Het kopklasjaar biedt deze groep extra kansen en de ervaringen in Leiden en Utrecht laten zien dat het veel oplevert.

Negatief: kost een jaar extra (maar dat is nu eenmaal de consequentie van het pas op latere leeftijd in Nederland komen wonen).

Voorwaarden: financiën (personeel, maar ook voor methodes en onderwijsmateriaal), medewerking gastschool, houding van collega's op de gastschool (dit verloopt in Delft overigens perfect), motivatie kopklasleerkrachten.

Knelpunten: korte voorbereidingstijd, de coördinator vindt dat ze een zware verantwoordelijkheid heeft.

BIJLAGE 12: TOPKLAS ROTTERDAM OP HET HENEGOUWENCOLLEGE EN SCHOLENGEMEENSCHAP JOHANNES CALVIJN

Contactpersonen: Kees Kromhout, conrector onderwijs Christelijk College Henegouwen en Hans Campman, schoolleider onderbouw atheneum/havo scholengemeenschap Johannes Calvijn.
Datum: sept en okt 2002

Aanleiding, voorgeschiedenis en doelen van kopklas

Sinds september 2002 is er in Rotterdam een zogenaamde *topklas*, verbonden aan de christelijke scholengemeenschap Johannes Calvijn (zuid). Het christelijk college Henegouwen (noord) zou oorspronkelijk ook starten met een topklas, maar heeft de invoering van de topklas een jaar uitgesteld. Er wordt echter nog steeds nauw samengewerkt en overlegd om de topklas gezamenlijk zo goed mogelijk vorm te geven.

Belangrijkste reden om te starten met de kopklas is dat beide scholen van mening zijn, dat kinderen met een havo-vwo-potentie vaak ten onrechte blijven hangen op taalproblemen en op een te laag niveau in het voortgezet onderwijs instromen.

Voor het ("zwarte") Henegouwencollege speelt daarnaast mee dat men de laatste jaren te maken heeft met een sterk teruglopende leerlingpopulatie in het havo/vwo. Men wil deze afdeling echter graag in stand houden. De topklas is een van de initiatieven om dat doel te bereiken. Aangezien andere scholen in de omgeving ook met dit probleem kampen is er voor wat betreft het opzetten en inrichten van een topklas in zekere mate sprake van onderlinge concurrentie.

De topklas in Rotterdam vertoont grote overeenkomsten met de kop/voetklas elders in het land. In deze korte beschrijving wordt alleen ingegaan op de verschillen ten opzichte van andere kop/voetklassen.

Zo is de benaming in Rotterdam opvallend, geen kop of voetklas maar 'Topklas', een topjaar voor het voortgezet onderwijs. Zoals ze zelf aanduiden: een klas voor toppers!

Doel is niet alleen het verkleinen van de achterstand in taal, maar ook kennis van de (Nederlandse of Europese) cultuur om zo de kans op het behalen van een havo- of vwo-diploma te vergroten.

Onderdeel van het curriculum zijn ook uitstapjes naar bijvoorbeeld polderlandschappen, gemalen, duinen en musea omdat ervan uitgegaan wordt dat deze leerlingen ook de Nederlandse cultuur, achtergrond en gewoonten moeten kennen om goed te kunnen functioneren.

Uiteindelijk heeft men met de topklas ook voor ogen om successen in allochtone groep te creëren.

Daarnaast hoopt men dat de opgedane ervaringen in taalbeleid in de toekomst wellicht ook weer hun uitstraling hebben naar andere afdelingen binnen de school.

Financiering/beleidskader/toezicht

Het initiatief voor het starten van de topklas ligt bij de twee genoemde scholen voor voortgezet onderwijs. Ook bij de uitvoering en financiering gaat het om een puur zelfstandig schoolinitiatief. De scholen dragen zelf alle kosten (ook in de voorbereidingsperiode). Bij het Henegouwencollege kan dit (inmiddels) uit het onderwijskansenbudget gefinancierd worden. Voor de leerlingen en ouders kost deelname aan de topklas 150 euro.

De Rotterdamse Topklas is verder niet alleen organisatorisch, maar ook administratief aan de twee vescholen verbonden. Van alle initiatieven in Nederland is dit dan ook de enige voetklas. Het knelpunt van de maximale verblijfsduur van leerlingen in het vo is bij de start van het topjaar wel onderkend. De inspectie heeft hen echter toegezegd dat dit te zijner tijd geen onoverkomelijk bezwaar zal zijn. Aan de topklas is een begeleidingscommissie verbonden. Hierin hebben zitting de twee topklasdocenten, de schoolleiding en in de toekomst iemand vanuit basisonderwijs. Paul Stassen van het SAC is als adviseur op afstand toegevoegd. Vooralsnog is besloten om de komende drie jaar ervaring met de topklas op te doen, om daarna op basis van ervaringen een beslissing over de toekomst te nemen.

Locatie

De topklas is gehuisvest en gekoppeld aan de Christelijke Scholengemeenschap Johannes Calvijn.

Aantal en type toeleverende basisscholen

De topklasleerlingen zijn afkomstig van in totaal negen verschillende basisscholen uit zuid. Vier leerlingen zijn afkomstig van één zogenaamde Prisma-basisschool.

Voorlichting, toelatingscriteria en selectie-instrumenten

Bij de start hebben beide scholen op zeer beperkte schaal pr gevoerd. Het was duidelijk niet de bedoeling om er meteen grote bekendheid in Rotterdam aan te geven. Beide scholen hebben ieder een folder gemaakt in hun eigen huisstijl. De tekst van beide folders was echter hetzelfde. De folders zijn verspreid onder de basisscholen in ieders eigen toeleveringsgebied. Om ook hier een groot circus te voorkomen, was het verzoek aan leerkrachten van groep 8 om de folders alleen te overhandigen aan leerlingen en ouders die serieus in aanmerking komen voor de kopklas. De toelatingscriteria voor Rotterdam zijn grotendeels hetzelfde als in Utrecht en Leiden. Opvallend is dat Rotterdam ook vooraf goed nagedacht had over criteria die een reden zouden kunnen zijn voor afwijzing. We noemen:

- Hele basisschoolperiode in Nederland doorlopen hebben, maar toch grotere taalachterstanden dan gemiddeld.
- Onduidelijk verzuim.
- Leeftijd in het geval hij/zij het complete basisonderwijs in Nederland doorlopen heeft (bijvoorbeeld zal 14 jaar zijn bij het betreden van de reguliere brugklas).
- Extra problemen zoals thuissituatie, gedrag.

In de praktijk zijn uiteindelijk ook leerlingen uit de reguliere instroom van Scholengemeenschap Johannes Calvijn geworven.

Samenstelling topklas

Dit schooljaar is de topklas met dertien leerlingen gestart. Na twee weken is één leerling alsnog overgestapt naar een reguliere brugklas havo/atheneum, waarmee het aantal leerlingen dit jaar op het Johannes Calvijn in totaal op twaalf komt. Het gaat om zeven meisjes en vijf jongens. Van deze twaalf leerlingen zijn vijf leerlingen onderinstromers (vier Turkse en één Irakese leerling). De overige zeven leerlingen zijn zij-instromers (Iran, Brazilië, Oekraïne, Somalië, Afghanistan, Albanië, en Bulgarije.) Deze zij-instromers zijn gemiddeld 3, 5 jaar in Nederland.

Het advies dat de leerlingen bij binnenkomst hadden was basisberoeps (1), kaderberoeps (4), theoretische leerweg (1), mavo/havo (5) en een leerling zat nog in eerste opvang.

Achtergrond leerkrachten

In Rotterdam is veel tijd en aandacht besteed aan het profiel van de docent van de topklas. Wellicht ter inspiratie voor anderen, volgt hieronder het profiel voor de topklasdocent.

Kenmerken:

- onderschrijft de missie en visie van de school;
- goede bekendheid met onderwijs in Nederlandse Taal en NT2;
- basisschoolervaring groep 8 is een pré;
- affiniteit met en kennis van (allochtone) leerlingen met een taalachterstand;
- brede kennis van (de Nederlandse) cultuur;
- belangstelling voor de kleurrijke school.

-

Vaardigheden:

- inspirator en motivator voor leerlingen om het beste uit zichzelf te halen;
- uitstekende communicator;
- creatief en ondernemend.

Bereidheid:

- om zelfstandig, maar in samenwerking met één of twee collega's het basiscurriculum en de lessen voor de topklasleerlingen creatief uit te werken en uit te voeren;
- tot scholing;
- er met de leerlingen op uit te trekken;
- begeleiding van de leerlingen ook na de topklas te volgen en te organiseren.

In Rotterdam-Zuid waren al vrij snel twee enthousiaste docenten gevonden, die hun sporen al uitgebreid in het primair (speciaal) onderwijs hadden verdiend, en waarvan er een inmiddels ook les gaf in het voortgezet onderwijs. Ook in Noord was er grote belangstelling voor de vacature topklasdocenten, met name vanuit de toeleverende basisscholen.

De totale formatie per topklas is 1.2 fte, waardoor een dag per week aan coördinerende en andere taken besteed kan worden.

Lesprogramma

Rotterdam (in de praktijk nu dus nog alleen de scholengemeenschap Johannes Calvijn) volgt in grote lijnen het curriculum van de kopklas in Utrecht, maar heeft een aantal wijzigingen doorgevoerd. Opvallend verschil is bijvoorbeeld dat Rotterdam geen Engels in *de* topklas aanbiedt, wereldoriëntatie aanzienlijk heeft uitgebreid (in een zeer talige context), en leerlingen veel (thematische) activiteiten buiten de school ondernemen. We noemen bezoeken aan stad, cultuur en musea, waar zoveel mogelijk de Nederlandse cultuur in verweven wordt. Rotterdam wil naast alle talige en cognitieve lesstof ook aandacht besteden aan de sociale vorming en onderlinge binding van de topklasleerlingen. Gewerkt wordt bijvoorbeeld met Leefstijl en diverse drama-vormen. Investeren in de onderlinge relaties tussen topklasleerlingen wordt belangrijk gevonden omdat leerlingen elkaar dan kunnen ondersteunen, ook in de daaropvolgende jaren. Verder zijn er plannen om topklas-leerlingen, als deze het cognitief en emotioneel tenminste aankunnen, ook wiskunde en wellicht zelfs aardrijkskunde te geven. Voordeel hiervan is dat tijdens het brugklasjaar deze lestijd dan weer benut kan worden voor de noodzakelijke nazorg ten aanzien van de Nederlandse taal. Want de overtuiging is, met alleen het topklasjaar is een

leerling er nog niet! Hoe de verdere "vo-isering" van het topjaar zal verlopen moeten de ervaringen nog uitwijzen.

Het werken met een persoonlijke tutor voor iedere topklasleerling is een activiteit die we bij andere kop/voetklassen ook nog niet zijn tegengekomen. In de loop van het schooljaar wil men iedere topklasleerling koppelen aan een leerling uit de bovenbouw havo/vwo met liefst dezelfde etniciteit. Deze leerlingtutor zou de topklasleerlingen niet alleen in het topklasjaar begeleiden, maar ook in het kader van de nazorg in de jaren daarna. Overigens gecombineerd met andere vormen van specifieke leerlingzorg. Een leerlingtutor zou de topklasleerlingen de vo-school moeten "inleiden" (en wie kan dat beter dan een medeleerling) en later wellicht ook het leerproces ondersteunen.

Betrokkenheid ouders

Voor ouders worden diverse informatiebijeenkomsten gepland. Voor de zomer heeft er een plenaire algemene informatiebijeenkomst plaatsgevonden voor ouders en leerlingen. In de loop van het schooljaar volgen diverse individuele gesprekken met ouders bijvoorbeeld naar aanleiding van de eerste toetsen en resultaten en de diverse rapporten.

Nazorg/resultaten/ervaringen

Over de resultaten en ervaringen van de topklas kan nog niets gezegd worden, omdat deze net gestart is.

BIJLAGE 13: KOPKLAS AMSTERDAM OOST

Contactpersonen: Arend Klos, coördinator kopklas Pieter Nieuwland College\College de Meer
Amsterdam Oost
Datum: okt 2002

Aanleiding, voorgeschiedenis en doelen van kopklas

Initiatiefnemer voor de kopklas in Amsterdam Oost is het Pieter Nieuwland College (verder aangeduid als PNC) voor gymnasium, vwo en havo, een locatie van de Interconfessionele Scholengroep Amsterdam (I.S.A.). Belangrijkste reden om met de kopklas te beginnen is de hoge uitval van leerlingen. In Amsterdam zijn heldere afspraken gemaakt over het minimumresultaat van de cito-score, als een leerling toegelaten wil worden op vwo/havo, er is een klein “grijs” gebied en anders is het vmbo.

In de praktijk was dit niet bevredigend voor een school als het PNC, waar men veelvuldig te maken had met dit soort aanmeldingen en waar soms zeer gemotiveerde ouders, kinderen en leerkrachten van groep 8 ook zelf zeer ongelukkig mee waren. Elk jaar zijn er wel kinderen uit groep 8 van wie men weet dat ze eigenlijk veel meer kunnen, maar voor wie een vmbo-advies het hoogst haalbare is. Of kinderen van wie men dacht dat zij de brugklas havo/vwo wel aankonden, maar voor wie dit na één of twee jaar toch te hoog gegrepen blijkt. Nog steeds blijkt de uitval van het PNC in de brugklas hoger dan de uitval onder leerlingen uit Zuidoost of andere gebieden. In dat kader onderneemt het PNC ook andere activiteiten zoals het project ‘Beter de brugklas door’.

Doel van de Amsterdamse kopklas is het maken van een betere start op een school voor havo of vwo (of minimaal vmbo- theoretische leerweg). Naast taal is ook inburgering en vergroten van de culturele bagage een doelstelling van de kopklas. Doelgroep zijn meertalige leerlingen; dus zowel onder- als neveninstromers.

Financiering/beleidskader/toezicht

De kopklas in Amsterdam Oost wordt gefinancierd door de stadsdelen Oost/Watergraafsmeer en Zeebrug. De schoolbesturen ondersteunen deze voorziening. De definitieve financiering is pas heel laat rondgekomen; in juni 2002. Door deze langdurige onduidelijke situatie zijn veel ouders en kinderen afgehaakt, waardoor men dit jaar slechts kon starten met drie leerlingen. Men heeft toch besloten om - hoe klein de schaal ook - dit jaar alvast ervaringen op te doen.

De kopklas is administratief gekoppeld aan basisschool De Kraanvogel.

Aan de Amsterdamse kopklas is een begeleidingscommissie toegevoegd bestaande uit de coördinator, de leerkracht, twee personen uit basisonderwijs (waaronder De Kraanvogel en een openbare basisschool) en een begeleider van het Amsterdams Begeleidings Centrum (ABC- Atlas).

Locatie

Aangezien op het PNC geen plaats was, is de kopklas gevestigd op College de Meer, waar het PNC één school mee vormt.

Aantal en type toeleverende basisscholen

De leerlingen kunnen komen van basisscholen uit de stadsdelen Watergraafsmeer/Oost en Zeeburg en kunnen in principe doorstromen naar alle scholen voor voortgezet onderwijs.

Voorlichting, toelatingscriteria en selectie-instrumenten

Naast het advies van de leerkracht van groep 8 of van de opvangschool, zijn de toetsresultaten in groep 8 (Cito en Givo) van groot belang, evenals de resultaten van de voorafgaande jaren. De achterstanden moeten vooral liggen op het vlak van de Nederlandse taal en het rekenniveau moet voldoende zijn. Op grond van al die gegevens geeft de leerkracht van groep 8 een advies, op basis waarvan de coördinator, leraar en begeleiders van de kopklas de definitieve selectie doen. Ouders beslissen natuurlijk uiteindelijk of zij hun kind willen opgeven bij de kopklas.

Samenstelling topklas

De kopklas bestaat dit eerste jaar uit drie leerlingen. Eén zij-instromer uit Mongolië, rechtstreeks uit een Centrale Opvang Klas, één Marokkaanse leerling uit Marokkaans Opvang Centrum Zeeburg en één Marokkaanse leerling die de gehele basisschool in Nederland heeft gevolgd. De leerlingen zijn twaalf en dertien jaar oud.

Achtergrond leerkrachten

De Amsterdamse kopklas kent één docent, die 23 jaar ervaring in het basisonderwijs heeft.

Lesprogramma

Amsterdam volgt in grote lijnen het curriculum uit Utrecht. Dat betekent dat 70 tot 80% van de tijd besteed wordt aan Nederlandse taal. De andere vakken waar dus nauwelijks sprake was van achterstand worden "bijgehouden". Sommige lessen worden met brugklassers gedaan, zoals informatica.

Bedoeling is om meer kunst te gaan doen, omdat men vindt dat kunsteducatie een goede ingang is naar taal.

Nazorg/resultaten/ervaringen

Over de resultaten en ervaringen van de topklas kan nog niets gezegd worden, omdat deze net gestart is.